

**Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου  
Σχολή Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών  
Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σχέσεων**

**Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών  
«Παγκόσμια Πολιτική Οικονομία»  
Κατεύθυνση: Διεθνής Ασφάλεια**

**Η συμβολή της γλώσσας του σώματος  
στην αντιμετώπιση της τρομοκρατίας  
και του διεθνούς εγκλήματος:  
Μία συγκριτική ανάλυση περιπτώσεων  
διεθνούς εμβέλειας.**

**Βενέτης Ανδρέας**

**Κόρινθος, Αύγουστος 2017**





**University of Peloponnese  
Faculty of Social and Political Sciences  
Department of Political Studies and International Relations**

**Master Program in  
«Global Political Economy»  
Specialization on International security**

**The contribution of body language  
in dealing with terrorism and crime:  
A comparative analysis of international cases**

**Venetis Andreas**

**Corinth, August 2017**



## ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ .....	2
ABSTRACT.....	3
ΕΙΣΑΓΩΓΗ .....	4
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΤΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ .....	7
1.1 Εισαγωγή.....	7
1.2 Ιστορική αναδρομή .....	7
1.3 Τι είναι η γλώσσα του σώματος.....	15
1.4 Τι είναι προσωπικό Body Language .....	21
1.5 Παρατηρητικότητα και Body Language .....	23
1.6 Ανακεφαλαίωση.....	27
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 Ο ΕΓΚΕΦΑΛΟΣ, ΤΑ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΟΙ ΚΑΤΕΥΝΑΣΤΙΚΕΣ ΚΙΝΗΣΕΙΣ. ....	28
2.1 Εισαγωγή.....	28
2.2 Εγκέφαλος και δημιουργία συναισθημάτων .....	28
2.3 Συναίσθημα – stress και σώμα.....	30
2.4 Το λιμβικό σύστημα και οι αντιδράσεις του ως μέσον επιβίωσης . ....	33
2.5 Κατευναστικές κινήσεις (Pacifying Behaviors).....	36
2.5.1. Κατευναστικές κινήσεις λαιμού.....	40
2.5.2 Καθησυχαστικές κινήσεις συμπεριλαμβανομένου του προσώπου.....	42

2.5.3 Υπερβολικό χασμουρητό.....	42
2.5.4 «Καθάρισμα μηρών» .....	42
2.5.5 Καθησυχαστική συμπεριφορά συμπεριλαμβανομένων θορύβων.....	43
2.6 Ανακεφαλαίωση.....	43
<b>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΚΙΝΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΑΚΡΩΝ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΟ ΣΩΜΑ ΣΕ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΡΕΣ.....</b>	<b>44</b>
3.1 Εισαγωγή.....	44
3.2 Κινήσεις άνω άκρων .....	44
3.3 Κινήσεις κάτω άκρων .....	52
3.4 Ανακεφαλαίωση.....	57
<b>ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ.....</b>	<b>58</b>
<b>ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ- ΟΠΤΙΚΑ ΝΤΟΚΟΥΜΕΝΤΑ-ΒΙΝΤΕΟ .....</b>	<b>62</b>

## Ευχαριστίες

Αρχικώς θα ήθελα να ευχαριστήσω το Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, που μέσω του Μεταπτυχιακού Προγράμματος μου έδωσε την ευκαιρία να πραγματοποιήσω έναν στόχο, ο οποίος την τελευταία πενταετία αποτελούσε ένα μακρινό όνειρο. Ο στόχος αυτός δεν ήταν άλλος από το να εισαγάγω στον ακαδημαϊκό χώρο τη χρησιμότητα της γλώσσας του σώματος, καθώς και να υπενθυμίσω την έλλειψη που υπάρχει στην εκπαίδευση των σωμάτων ασφαλείας ως προς το συγκεκριμένο αντικείμενο. Θα ήθελα να ευχαριστήσω όλα τα μέλη ΔΕΠ που είχα τη χαρά να με διδάξουν κατά τη φοίτησή μου στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα, (ιδιαίτερος κατά το ακαδημαϊκό έτος 2016-17), και συγκεκριμένα τις κυρίες Μαρίνα Ελευθεριάδου και Βικτώρια Πιστικού και τους κυρίους Σπυρίδωνα Ρουκανά, Αστέριο Χουλιάρα, Σωτήρη Πετρόπουλο, Σωτήρη Ρούσσο, Ιωάννη Κωνσταντόπουλο, Αθανάσιο Δαγούμα, Νικήτα-Σπύρο Κουτσούκη. Ιδιαίτερος και ιδιαίτερα, όμως, θέλω να ευχαριστήσω τους καθηγητές της κατεύθυνσής μου, τον κ. Νικόλαο Τζιφάκη και κ. Ευστάθιο Φακιολά, Επιβλέποντα Καθηγητή μου. Ήταν για μένα ένα από τα πλουσιότερα έτη απόκτησης γνώσεων (γενικών και εξειδικευμένων), το οποίο διεύρυνε τους επαγγελματικούς μου ορίζοντες και στην ουσία με βοήθησε να δομήσω νέους, υψηλότερους, επαγγελματικούς, αλλά και ερευνητικούς, στόχους, που είναι άμεσα συνυφασμένοι με το επάγγελμά μου. Ξεκινώντας τη διπλωματική αυτή εργασία, αρχικά άπειρος στα ακαδημαϊκά δρώμενα και τον ακαδημαϊκό τρόπο σκέψης, αντιμετώπισα πλήθος προβλημάτων που, πραγματικά, χωρίς την κατάλληλη καθοδήγηση εκ μέρους του Επιβλέποντα Καθηγητή, δεν θα μπορούσα να την ολοκληρώσω.





# **Η συμβολή της γλώσσας του σώματος στην αντιμετώπιση της τρομοκρατίας και του διεθνούς εγκλήματος: Μία συγκριτική ανάλυση περιπτώσεων διεθνούς εμβέλειας.**

## **ΠΕΡΙΛΗΨΗ**

Η εργασία αυτή διερευνά και εξετάζει τη σπουδαιότητα της γλώσσας του σώματος σε θέματα που άπτονται της εγχώριας και διεθνούς ασφάλειας. Εκκινεί από και προτάσσει τη θέση ότι η γλώσσα του σώματος αποτελεί ένα σπουδαίο ερευνητικό, ευριστικό και πρακτικό εργαλείο – αν και ελλιπώς διερευνημένο έως σήμερα σύμφωνα με την εγχώρια και διεθνή βιβλιογραφία – με στόχο την καλύτερη θεωρητική κατανόησή του, αλλά και την αποτελεσματικότερη πρόληψη και αντιμετώπιση τρομοκρατικών και, εν γένει, εγκληματικών δράσεων. Μέσα από την ανάλυση και κριτική επεξεργασία της κινητικής συμπεριφοράς των δραστών κατά την εκτέλεση τρομοκρατικών επιθέσεων ή άλλων εγκληματικών πράξεων, η εργασία τεκμηριώνει το επιχείρημα ότι μπορεί να επιτευχθεί ο εντοπισμός τους και, ως εκ τούτου, η πρόληψη του εγκλήματος, διότι η γλώσσα του σώματός τους “προδίδει” την κατάστασή τους και τις προθέσεις τους, εξαιτίας του στρες-έντονου άγχους που τους διακατέχει, ακριβώς γιατί η δράση τους είναι εκ φύσεως στρεσογόνα. Επίσης, τεκμηριώνει ιστορικά ότι η γλώσσα του σώματος αποτελεί ισχυρό ανακριτικό εργαλείο για την ανεύρεση των υπαιτίων και συνεργών αυτών, μετά τη τέλεση της τρομοκρατικής ή εγκληματικής πράξης. Τέλος, αναλύεται η νοητική ικανότητα της παρατήρησης, η οποία και αποτελεί βασική ικανότητα για την κατανόηση της γλώσσας του σώματος

# **The contribution of body language in dealing with terrorism and crime: A comparative analysis of international cases**

## **ABSTRACT**

This project /examines the absolute need to investigate body language as an aspect that is necessary to include when considering internal and international security. It commands and should be a requirement regarding how knowledge of vital body language must be regarded as a "tool", something that so far has remained almost nonexistent in international guidelines –a requirement in better understanding and successful recognition of body language would be of the greatest use in facing possible terrorism and criminal action. Through the analysis of critical process of events that are associated with terrorist and criminal attacks, the research certifies that such an action can be noticed prior to a terrorist attack or possible criminal activity, based on specific body movement which "betrays" or "gives away" the criminal. This is mainly done by noticing and focusing on the extreme stress which dominate a criminal, prior to his action. The essay also documents historically that body language is a powerful investigative tool for finding those, responsible for committing a terrorist or criminal act. Finally, the mental ability of observation is analyzed, which is a basic ability to understand body language

## ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα τελευταία χρόνια στον κλάδο της διεθνούς ασφάλειας αρχίζει να διαφαίνεται η σημασία της γνώσης της γλώσσας του σώματος. Παρόλο που υπάρχει ήδη σχετική βιβλιογραφία, αυτή περιορίζεται στην προσέγγιση του θέματος ως γενικού αντικειμένου (Allan Peace, *Body Language*, Joe Navarro, *What every body say*). Η συσχέτιση της γλώσσας του σώματος με το αντικείμενο της ασφάλειας και η πιθανή συμβολή της ως θεωρητικού, αλλά και πρακτικού αναλυτικού εργαλείου για την καλύτερη επίλυση και πρόληψη περιστατικών ασφαλείας, δεν έχει τύχει έως σήμερα της δέουσας προσοχής, ούτε στην εγχώρια, αλλά ούτε και στη διεθνή ακαδημαϊκή κοινότητα. Συνεπώς, δεν υπάρχει εκτενής βιβλιογραφία γύρω από το συγκεκριμένο ερευνητικό ζήτημα, πλην των βιβλιογραφιών (LillianGlassPhD (Author), 2015) (Navarro, 2007)

Σκοπός αυτής της διπλωματικής εργασίας είναι να αναδείξει τη σημασία και τη πολλαπλή χρησιμότητα της γλώσσας του σώματος στον γενικότερο τομέα της ασφάλειας, και συγκεκριμένα να γίνουν σαφείς οι δυνατότητες αξιοποίησής της, τόσο κατά της τρομοκρατίας όσο και κατά του γενικού εγκλήματος. Ειδικότερα, μέσα από αναφορές και παραδείγματα συγκεκριμένων τρομοκρατικών και εγκληματικών περιστατικών, που ήδη έχουν εκτυλιχθεί σε διεθνή κλίμακα, η παρούσα μελέτη έχει ως στόχο να αναδείξει πώς η γλώσσα του σώματος δύναται, ως βασικό εργαλείο, να συμβάλλει τόσο στην πρόληψη του εγκλήματος όσο και στη διαλεύκανση του σε μετά-ερευνητικό επίπεδο, όταν διερευνάται η υπόθεση για την ανακάλυψη των υπαιτίων-

Στηριζόμενη μεθοδολογικά σε σχετική διεθνή βιβλιογραφία και αξιοποιώντας διαδικτυακές πηγές, όπως φωτογραφίες και μαγνητοσκοπήσεις (βίντεο), η μελέτη ξεκινάει με την παρουσίαση και εις βάθος εξέταση της θεωρίας της κινησιολογίας, τη βιολογική θεμελίωσή της, τον ορισμό και τα αίτια των κατευναστικών κινήσεων (Pacifying Behaviors), καθώς και τη σύνδεση επιμέρους αντανακλαστικών κινήσεων με διαφορετικά μέρη του εγκεφάλου. Κατόπιν, η εξέταση εστιάζει στην εφαρμογή της κινησιολογικής ανάλυσης σε περιστατικά που αφορούν τη διεθνή

ασφάλεια. Αξίζει να σημειωθεί ότι από εδώ και στο εξής, όταν αναφερόμαστε στην παρούσα διπλωματική στον τομέα της ασφάλειας, θα εννοούμε το οποιοδήποτε ζήτημα ασφάλειας στο οποίο υπάρχει άμεση ή έμμεση εμπλοκή του ανθρώπινου παράγοντα. Κατά τον Havel, η ασφάλεια του έθνους, του κράτους, της κοινωνίας, της περιφέρειας αποκτά νόημα μόνον και εφόσον προέρχεται από τη γνήσια και μοναδική ασφάλεια: αυτήν του ατόμου, αυτήν της ανθρώπινης ύπαρξης. (Rothschild, 2008)

Εφαρμόζοντας τις αρχές της γλώσσας του σώματος σε συγκεκριμένα παραδείγματα εγκληματικών δράσεων, αποδεικνύεται ότι η γνώση της γλώσσας του σώματος μπορεί να αποτελέσει ισχυρό μεθοδολογικό εργαλείο στην αντιμετώπιση και, κατά συνέπεια, στην πρόληψη της τρομοκρατίας και του κοινού εγκλήματος.

Μέσα από τα παραδείγματα και την εφαρμογή της κινησιολογικής ανάλυσης κατά τη διερεύνησή τους, γίνεται κατανοητό ότι οι συμπεριφορές τρομοκρατών και κοινών εγκληματιών παρουσιάζουν παρόμοια χαρακτηριστικά για έναν και μόνο λόγο: και στις δύο περιπτώσεις, λόγω της έντονα στρεσογόνου φύσης της δράσης τους, οι δράστες διακατέχονται από το συναίσθημα του έντονου στρες, το οποίο εκφράζεται διαμέσου των σωματικών κινήσεων και αντανακλάται σε συγκεκριμένες κινητικές συμπεριφορές, οι οποίες είναι αναγνωρίσιμες, με βάση τα κριτήρια που παρέχει η ανάλυση της γλώσσας του σώματος.

Αξίζει να αναφερθεί ότι η γλώσσα του σώματος αναγνωρίστηκε εμμέσως – πλην σαφώς – από νομικής άποψης, και συγκεκριμένα από δικαστήριο των ΗΠΑ, το 1968, με την U.S. Supreme Court decision (Terry v. Ohio, 1968, 392 U.S. 1) — απόφαση-σταθμό στα χρονικά. Η συγκεκριμένη απόφαση πάρθηκε μετά από ένα περιστατικό που συνέβη στο Κλήβελαντ του Οχάιο, το 1963, όπου ο 39χρονος ντετέκτιβ Mc Fadden's παρατήρησε δύο άτομα ,τα οποία κινούνταν ύποπτα έξω από ένα κατάστημα, και στη συνέχεια, ενώ μιλούσαν μεταξύ τους, κοιτούσαν ένα τρίτο άτομο, που φαινόταν να μην τους είναι άγνωστο. Ο ντετέκτιβ προέβη στη σύλληψη και των τριών ατόμων και, όπως αποκαλύφθηκε, ένας από τους τρεις οπλοφορούσε παράνομα. Το συγκεκριμένο περιστατικό ήταν η αιτία να εκδοθεί η σχετική εισαγγελική απόφαση του Terry vs. Ohio, η οποία συνέδεε πλέον την πρόθεση κάποιου με τη «γλώσσα του σώματός» του. Έκτοτε, οι αστυνομικοί απέκτησαν το δικαίωμα (με νομική κάλυψη πλέον), να ελέγχουν δίχως ένταλμα οποιοδήποτε άτομο,

υπό την προϋπόθεση ότι η γλώσσα του σώματός του δείχνει ύποπτη. Το πιο σημαντικό από όλα τα παραπάνω, όμως, είναι ότι μέσω της εν λόγω δικαστικής απόφασης αναγνωρίστηκε νομικά ότι η σχέση ανάμεσα σε γλώσσα του σώματος και εγκληματική δράση υφίσταται όντως και ισχύει ((Navarro & Schafer, 2003, pp. 22-24).

Τέλος, μέσω της βιβλιογραφικής έρευνας που διεξάγεται στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας, θα γίνει αντιληπτό το ερευνητικό κενό που υπάρχει στην υπάρχουσα ακαδημαϊκή βιβλιογραφία, αλλά και το κενό που υπάρχει στον τομέα της εκπαίδευσης, όσον αφορά την επαρκή κατανόηση, διδασκαλία και χρήση του αντικειμένου της γλώσσας του σώματος στις θεωρητικές-ερευνητικές, αλλά και πρακτικές προσεγγίσεις, τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο. Το όλο εγχείρημα θα τεκμηριωθεί με αναφορές-αναλύσεις περιπτώσεων διεθνούς εμβέλειας, τόσο εγκληματικών όσο και τρομοκρατικών περιστατικών.

# ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

## ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΤΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ

### 1.1 Εισαγωγή

Στο παρόν κεφάλαιο θα αναλυθεί η ιστορία και η σημασία της γλώσσας του σώματος από τη δεκαετία του 1960 έως τις μέρες μας. Θα αναλυθεί τι είναι η προσωπική γλώσσα σώματος, η σημασία της παρατηρητικότητας, καθώς και τι επιπτώσεις μπορεί να έχει το σχετικό έλλειμμα γνώσεων στα σώματα ασφαλείας. Θα αναλυθεί η διαφορά μεταξύ του “βλέπω” και του “παρατηρώ” και θα γίνει αναφορά σε παραδείγματα όπου η παρατηρητικότητα έπαιξε σπουδαίο ρόλο στη διαλεύκανση σημαντικής υπόθεσης κατασκοπείας. Τέλος, θα υπάρξει μερική συγκριτική μελέτη περιπτώσεων τρομοκρατίας και εγκλήματος.

### 1.2 Ιστορική αναδρομή

Η γλώσσα του σώματος ως πεδίο έρευνας πρωτοεμφανίστηκε κατά τη δεκαετία του 1960, και ο ρόλος της, κατά κύριο λόγο, μέχρι και σήμερα είναι να χρησιμοποιείται σε θέματα διοίκησης προσωπικού, πωλήσεων και, κυρίως, επικοινωνιακών αντικειμένων και σπουδών. Στις ΗΠΑ, ήδη από τη δεκαετία του 1960, οι πολιτικοί είχαν αντιληφθεί τη σημασία της εξωτερικής εικόνας τους κατά την επικοινωνία με τους ψηφοφόρους. Γι’ αυτό και άρχισαν να δίνουν ιδιαίτερη έμφαση και προσοχή στη διαχείριση της στάσης τους σώματός τους, αφού εκείνη τη χρονική περίοδο η τηλεόραση και η τηλεοπτική προβολή ήταν το κυριότερο μέσο προώθησης κατά την προεκλογική τους καμπάνια, πέραν εννοείται των δημόσιων ομιλιών τους ανά πολιτεία ή νομό, όπου και εκεί η φυσική παρουσία παίζει σημαίνοντα ρόλο.

Αρχικά θα πρέπει να επισημανθεί πως σε κάθε συζήτηση ή παρουσίαση, πέρα από το λεκτικό περιεχόμενο, δημιουργούνται συναισθήματα τα οποία εκφράζονται με το σώμα μέσω του λιμβικού συστήματος. Σε κάθε συζήτηση, τα συναισθήματα μεταξύ των ομιλούντων δεν μεταφέρονται μόνο μέσω του λεκτικού περιεχομένου, αλλά κατά 60-65% από τη στάση του σώματος τους (Burgoon, 1994, pp. 229–285). Ένα

ιστορικό κλασικό παράδειγμα είναι το πρώτο προεκλογικό debate στην τηλεοπτική ιστορία των ΗΠΑ ,το 1960, μεταξύ του John F. Kennedy και του Richard Nixon. (TheHumanInstructionM, 2008). Σε αυτήν την «τηλεοπτική μονομαχία», όπως αποκαλείται στα ελληνικά πια, ο Kennedy είχε παρουσιάσει μια πολύ καλύτερη τηλεοπτική εικόνα σε σχέση με τον αντίπαλο του. Είχε επιτρέψει στο συνεργείο τηλεόρασης να χρησιμοποιήσει όποιο μέσο χρειαζόταν (όπως μακιγιάζmake-up), ούτως ώστε να βελτιώσει την εικόνα του (έτσι, λόγω χάρη, απέφυγε να δείχνει ιδρωμένος, είτε λόγω άγχους είτε λόγω των έντονων προβολέων στο πλατό της τηλεόρασης). Ο Nixon, αντιθέτως, παρόλο που είχε βγει από το νοσοκομείο μόλις λίγες ώρες πριν το debate και ακολουθούσε φαρμακευτική αγωγή, λόγω μίας εγχείρησης στο γόνατο του στην οποία είχε υποβληθεί, δεν επέτρεψε καμία παρέμβαση στην εικόνα του από το συνεργείο της τηλεόρασης.

Σε αρκετά σημεία της συνέντευξης ο Nixon ήταν εμφανώς σφιγμένος, με δαγκωμένα χείλια (βλ. Φωτογραφίες 1, 2, 3, 4 παρακάτω), (TheHumanInstructionM, 2008). Έπαιρνε βαθιές ηχηρές ανάσες, ενώ ήταν εμφανώς ιδρωμένος και σκουπιζόταν επανειλημμένως με ένα μαντήλι. Η όλη εικόνα του παρουσίαζε έναν άνδρα αγχωμένο, όχι σίγουρο για τον εαυτό του, αλλά ούτε και για αυτά που έλεγε.



Φωτογραφία 1



Φωτογραφία 2





Φωτογραφία 3



Φωτογραφία 4

Αντίθετα, ο Kennedy χαλαρός, χωρίς να δείχνει ίχνος άγχους και εφίδρωσης, επεδείκνυε μία σταθερότητα στον λόγο του, αλλά και την εικόνα του. Η διαφορά της εικόνας αυτής, όπως αναφέρεται στο ντοκιμαντέρ του History Channel “The Secrets of Body Language” (TheHumanInstructionM, 2008, σσ. 23:44-25:28), έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην έκβαση των εκλογών και την νίκη του Kennedy επί του Nixon.

Όπως προαναφέρθηκε, η σημασία της γλώσσας του σώματος δεν έχει αναγνωριστεί μόνο στον τομέα της πολιτικής επικοινωνίας, αλλά και στον επιχειρηματικό κόσμο επίσης. Στις μέρες μας, στον τομέα των πωλήσεων και της επικοινωνίας, θεωρείται απαραίτητο να έχουν τα αρμόδια στελέχη βασικές γνώσεις για τη γλώσσα του σώματος. Η πλειονότητα των εταιρειών έχει πλέον θεσπίσει να λαμβάνουν χώρα, ανά τακτά χρονικά διαστήματα, σεμινάρια πάνω σε αυτό το πολύ ενδιαφέρον αντικείμενο, ένα αντικείμενο το οποίο συνεχώς εξελίσσεται και αναβαθμίζεται σε διάφορους τομείς, όπως για παράδειγμα στη διαχείριση εκνευρισμένων πελατών, στη διαχείριση παραπόνων, στην ασφάλεια και σε άλλα. Επιπλέον, είναι γεγονός ότι στις ανακριτικές διαδικασίες, τόσο από την Αστυνομία, όσο και από τις διάφορες υπηρεσίες πληροφοριών, η γλώσσα του σώματος χρησιμοποιείται με εκπληκτικά αποτελέσματα έως τώρα. Παρακάτω θα αναλυθούν αποσπάσματα από τη διεξαγωγή ερευνών σε θέματα εγκληματιών από το FBI, όπου η ανάγνωση και η κατανόηση της μη-προφορικής επικοινωνίας αποτέλεσε το βασικό μέσο για τη διαλεύκανση των υποθέσεων —από υποθέσεις εγκληματικών ενεργειών έως και περιπτώσεις κατασκοπείας (Navarro, 2007).

Καθώς στα πλαίσια αυτής της εργασίας η γλώσσα του σώματος και η σπουδαιότητά της θα εξεταστεί υπό το πρίσμα της σχέσης της με τη διεθνή ασφάλεια, το διεθνές έγκλημα και την τρομοκρατία, προς διευκόλυνση και κατανόηση της παρακάτω ανάλυσης, κρίνεται απαραίτητο να αναφερθούμε στους επικρατέστερους ορισμούς του τί είναι τρομοκρατία και διεθνές έγκλημα με βάση τη διεθνή βιβλιογραφία.

Το 1983, το State Department όρισε την τρομοκρατία ως «μια προσχεδιασμένη βίαιη ενέργεια, στρεφόμενη ενάντια σε άμαχους στόχους, που πραγματοποιείται με κίνητρα πολιτικά από εθνικές ή μυστικές ομάδες, οι οποίες συχνά επιθυμούν να ασκήσουν επιρροή σε ένα συγκεκριμένο κομμάτι πληθυσμού» (Μπαζίνης, 2017).

«Ως Διεθνές Έγκλημα, ορίζεται το έγκλημα κατά του διεθνούς δικαίου. Ένα έγκλημα θεωρείται ότι βιάζει κατά του διεθνούς δικαίου, όταν κατά τη τέλεση της πράξης ισχύουν τρεις παράμετροι:

1. υπάρχει παραβίαση ενός ποινικού κανόνα που απορρέει από μια διεθνή συνθήκη και άλλο διεθνές εθιμικό δίκαιο,
2. το συγκεκριμένο έγκλημα παρουσιάζει το χαρακτηριστικό ενός εγκλήματος το οποίο τιμωρείται βάσει του διεθνούς δικαίου και
3. το έγκλημα, το οποίο τελείται, ορίζεται ή χαρακτηρίζεται για την πλειονότητα των χωρών ως διεθνές έγκλημα.

Μερικές από τις περιπτώσεις που εμπίπτουν στον τομέα του διεθνούς εγκλήματος είναι: 1) εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, 2) εγκλήματα κατά της ειρήνης, 3) εγκλήματα πολέμου και 4) εγκλήματα που εμπίπτουν στο διεθνές ποινικό δίκαιο. Για παράδειγμα: η διακίνηση ναρκωτικών, η εμπορία όπλων, η νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες όλα αυτά αποτελούν ορισμένες περιπτώσεις εγκλημάτων που εμπίπτουν στο διεθνές ποινικό δίκαιο» (www.uslegal.com, 2017).

Όλοι οι πρόεδροι της Αμερικής μετά τον Kennedy ακολούθησαν και ακολουθούν την ίδια συνταγή επιτυχίας, δίνοντας ιδιαίτερη βαρύτητα στην εικόνα που προβάλλουν στα ΜΜΕ, προφανώς αναγνωρίζοντας την αξία της μη-προφορικής επικοινωνίας με το κοινό τους και κατανοώντας πόσο σημαντική είναι για τη δημόσια εικόνα τους και, κατά συνέπεια, για την εκλογή τους στο ανώτατο αξίωμα των ΗΠΑ. Ωστόσο, το

ερώτημα που τίθεται σε αυτό το σημείο είναι εάν οι “μαιτρ” της γλώσσας του σώματος μπορούν να την “παραποιήσουν”.

Η απάντηση είναι «όχι». Όπως αποδεικνύουν ιστορικά ντοκουμέντα (βίντεο), διαχειριζόμενοι συνειδητά τη γλώσσα του σώματος, οι πολιτικοί μπορούν να αποκρύψουν ένα πολύ μικρό μέρος “λανθασμένων” κινήσεων, αλλά δεν μπορούν να αποκρύψουν τελείως την αλήθεια. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι ο άνθρωπος δεν μπορεί να σκέφτεται το ψέμα που θα πει και παράλληλα να ελέγχει νοητικά το σώμα του, το οποίο σημειωτέον ελέγχεται από την αμυγδαλή, που είναι μέρος του μη-συνειδητού εγκεφάλου (PEASE, 1981, σσ. 26,27).

Μία από τις περιπτώσεις ανεπιτυχούς προσπάθειας ελέγχου της γλώσσας του σώματος την ώρα που ομιλεί κάποιος, έγινε από τον Bill Clinton στην δημόσια “εξέτασή” του με θέμα την πιθανή ερωτική σχέση του με τη Monica Lewinski (The secret of body language, 2017). Δυστυχώς για τον ίδιο, η προσπάθειά του δεν ήταν επιτυχής. Επιχειρώντας να αποκρύψει την αλήθεια, μολονότι –κατά κοινή ομολογία– ήταν ικανός χειριστής της γλώσσας του σώματος, προδόθηκε από το καταφατικό γνέψιμο της κεφαλής (δηλαδή αποδέχθηκε την ενοχή του με τη γλώσσα του σώματος), την ώρα που δήλωνε: «Δεν είχα καμία σεξουαλική σχέση με τη συγκεκριμένη κυρία» (TheHumanInstructionM, 2008, σσ. 39~37-40~06).

Μία άλλη κλασική περίπτωση ανεπιτυχούς προσπάθειας απόκρυψης της αλήθειας ήταν το Σκάνδαλο Watergate, το οποίο συγκλόνησε την Αμερική στις αρχές της δεκαετίας του 1970, οι αποκαλύψεις του οποίου οδήγησαν στην παραίτηση του προέδρου Nixon. Στη συνέντευξη που είχε συγκαλέσει ο ίδιος ο Nixon, παρατηρούμε πως την στιγμή που δήλωνε «Καλωσορίζω αυτού του είδους την συνέντευξη-εξέταση, γιατί ο κόσμος θα αναρωτιέται αν ο Πρόεδρος τους είναι απατεώνας» (ανέντιμος), και συνεχίζει τη δήλωση του λέγοντας «Λοιπόν, κύριοι, δεν είμαι απατεώνας», έγνεφε καταφατικά αμέσως μετά τη δήλωση-άρνηση, πήρε τα χέρια από το βάθρο και τα σταύρωσε μπροστά στο στήθος του (Palamara, 2009), κινήσεις οι οποίες εξέφραζαν αντίφαση με αυτά που έλεγε. Ενώ, δηλαδή, δεν αποδεχόταν τη συμμετοχή του στο σκάνδαλο, παράλληλα με το σώμα του έγνεφε καταφατικά, προδίδοντας ότι συμμετείχε σε αυτό. Η απομάκρυνση από το βάθρο ομιλίας και το σταύρωμα των χεριών θεωρείται μία κλασική αμυντική στάση των ανθρώπων, η

οποία υιοθετείται, όταν βρίσκονται σε δυσχερή θέση και προσπαθούν να προστατέψουν τον εαυτό τους.

Ο Αμερικανός Πρόεδρος Obama, επίσης, αποτελεί σημείο αναφοράς για τους πολιτικούς, ως ένας από τους ικανότερους χειριστές της μη-προφορικής επικοινωνίας ή της γλώσσας του σώματος, ως είθισται να αποκαλείται. Μνημειώδης ο λόγος του κατά την επίσκεψη του στην Αθήνα: όσοι παραβρεθήκαν ή παρακολούθησαν την ομιλία του μαγεύτηκαν από την παρουσία του, αλλά και από τον τρόπο με τον οποίο μιλούσε, συμπεριλαμβανομένου του τόνου, της έντασης, αλλά και της χροιάς της φωνής του. Στο ντοκιμαντέρ 'Secret of Body Language' αναλύεται η επίδραση της φωνής του Obama, καθώς και οι έντεχνες μεταβολές στην ένταση της φωνής του (TheHumanInstructionM, 2008). Δεν είναι τυχαίο, επίσης, ότι ο Obama, στις ομιλίες του, ποτέ δεν ακουμπά με το χέρι του το πρόσωπο του, προφανώς γνωρίζοντας τον κανόνα ότι ακουμπώντας με το χέρι σου το πρόσωπο σου μπορεί να περάσεις λάθος μηνύματα στο πλήθος που σε παρακολουθεί και η εικόνα σου να υποδηλώσει ψεύδος, ανασφάλεια και έλλειψη σταθερότητας και ειλικρίνειας, τα αντίθετα δηλαδή από αυτά που επιδιώκει ένας ομιλητής, ιδίως ως πολιτικός.

Ένας άλλος πολιτικός, ο οποίος χαρακτηριζόταν για τις άριστες δημόσιες εμφανίσεις του και θεωρείτο δεινός χειριστής της γλώσσας του σώματος ήταν ο πρώην πρόεδρος των ΗΠΑ Ronald Reagan. Αξιοσημείωτο είναι ότι αρχικά εργάστηκε ως ηθοποιός και στη συνέχεια έθεσε υποψηφιότητα για το χρίσμα του προέδρου. Η άνεση που είχε με τον φακό, και γενικότερα στην επικοινωνία, του έδωσε τη δυνατότητα να λάβει το ανώτατο χρίσμα για τις αμερικανικές εκλογές και τον κατέστησε έναν από τους πλέον αγαπητούς προέδρους των ΗΠΑ (RonaldReagan - TheGreatCommunicator, 2012).

Η Margaret Thatcher, πρωθυπουργός της Αγγλίας την περίοδο 1979-1990, αξιοποίησε επίσης τα ευρήματα της γλώσσας του σώματος, καθώς η παρουσία αλλά και ο τόνος της φωνής εξελίσσονταν κατά τη διάρκεια της ενασχόλησης της με την πολιτική. Αν κάποιος παρατηρήσει βίντεο συνεντεύξεών της στην αρχή της πολιτικής της καριέρας, όταν έθετε υποψηφιότητα, και αργότερα κατά τη διάρκεια της πρωθυπουργίας της, θα καταλάβει τη διαφορά στη μεταβολή της έντασης και στον τόνο της φωνής της, καθώς η αλλαγή της ήταν ιδιαίτερος εμφανής, όπως εξηγεί στο ντοκιμαντέρ Secret of Body Language, ο Καθηγητής Steve Nallon. Ενώ στην αρχή

της πολιτικής της καριέρας η φωνή της θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως ήπιας έντασης με σταθερό τόνο, κατά τη διάρκεια της πρωθυπουργίας της – προφανώς και λόγω ηλικίας, αλλά κυρίως της σχετικής εκπαίδευσης που είχε λάβει – μετετράπη σε επιβλητικότερη και έμαθε να ανεβάζει την ένταση εκεί ακριβώς που ήθελε, ούτως ώστε να εστιάζει την προσοχή των ακροατών και να περνάει τα μηνύματα της (TheHumanInstructionM, 2008, σσ. 1,09.38).

Τέλος, πραγματικά χρήζει “ιδιαίτερης” μνείας η γλώσσα του σώματος του Προέδρου της Ρωσίας, Vladimir Putin. Μελετώντας την κινησιολογία του από το 2008, ήταν εμφανές το ασύμμετρο βάδισμά του, καθώς από τη δεξιά μεριά του σώματος του έκανε μικρότερο βήμα, ενώ το χέρι του από την ίδια μεριά είχε μικρότερο άνοιγμα.

Τον Νοέμβριο του 2012, στο διεθνές συνέδριο EPIC CONFERENCE που πραγματοποιήθηκε στο Las Vegas των ΗΠΑ, στην παρουσίαση του προγράμματος εκπαίδευσης ABLE (που αφορούσε το body language προσαρμοσμένο στις ανάγκες του προσωπικού ασφαλείας), προέβην σε ανάλυση της κινησιολογίας του προέδρου της Ρωσίας, εξηγώντας στους παρευρισκομένους ότι το βάδισμα του Vladimir Putin διαμορφώθηκε έτσι, επειδή φέρει επάνω του ή έφερε στο παρελθόν όπλο επί πολλά χρόνια, και έχει διατηρηθεί στην κίνηση του η συγκεκριμένη «μυϊκή συνήθεια». Βέβαια στο βιβλιογραφημένο βίντεο, εάν παρατηρήσει κάποιος καλά, θα δει ότι το σακάκι του Προέδρου από την ίδια μεριά έχει ένα εξόγκωμα, το οποίο σαφώς, σε συνδυασμό με το ιδιόρρυθμο (για τους γνώστες όμως φυσιολογικό) βάδισμά του, καθιστά εμφανέστατο ότι έφερε επάνω του όπλο. (AssociatedBodyLanguageExpertisecourse, LasVegas 2012, 2013).

Τον Δεκέμβριο του 2015 στο Yahoo news παρουσιάστηκε ένα άρθρο-μελέτη από μία ομάδα επιστημόνων Πορτογάλων, Ιταλών και Βραζιλιάνων νευρολόγων, οι οποίοι ανέφεραν ότι το ασύμμετρο βάδισμα του Putin τους έκανε να προβούν σε κινησιολογική ανάλυση, για να δουν αν ο Πρόεδρος Putin έχει κάποια αρρώστια, όπως Parkinson ενδεχομένως. Τέτοιου είδους παθήσεις συνήθως προκαλούν μυϊκές αστάθειες. Μέσα από αυτήν την μελέτη, την οποία κατόπιν δημοσίευσαν στο Βρετανικό Περιοδικό Ιατρικής (British Medical Journal), ανακάλυψαν ότι το ασύμμετρο βάδισμα του Putin, αλλά και των συνεργατών του, οφείλεται στην κοινή εκπαίδευση που είχαν λάβει από την KGB και ο λόγος που περπατούν με αυτόν το

τρόπο είναι για να μπορούν να τραβήξουν το όπλο, εάν χρειαστεί, όσο το δυνατόν ταχύτερα. Συνεπώς, η παραπάνω έρευνα επιβεβαιώνει εμμέσως, πλην σαφώς, το εμπειρικό συμπέρασμα σχετικά με την κινητική συμπεριφορά αυτών που φέρουν επάνω τους όπλο, παραδεχόμενοι πως το ιδιάζον περπάτημα του Ρώσου Προέδρου δεν οφείλεται σε κάποιο ιατρικό πρόβλημα, αλλά στην εκπαίδευση που έχει λάβει από τις μυστικές υπηρεσίες.

Στο αυτό το σημείο αξίζει να επισημάνουμε ότι και η πλειονότητα των Ελλήνων αστυνομικών των τμημάτων ασφαλείας, αυτών δηλαδή που υπηρετούν με πολιτική περιβολή, οι οποίοι βέβαια δεν εκπαιδεύτηκαν από μυστικές υπηρεσίες, όταν φέρουν όπλο επάνω τους ως μυστικοί, κάνουν παρόμοιες κινήσεις κατά το βάδισμά τους θέλοντας να το προστατέψουν ή/και να το αποκρύψουν, ώστε να μη γίνει αντιληπτό. Παραπλήσια δε κινητικά μοτίβα επιδεικνύουν οι ιδιώτες συνοδοί ασφαλείας επισήμων (AssociatedBodyLanguageExpertisecourse, LasVegas 2012, 2013).

Επιστρέφοντας στο άρθρο των νευρολόγων, σχετικά με το ασύμμετρο βάδισμα του Προέδρου Putin, οι ερευνητές έμειναν “έκπληκτοι” από αυτό που διαπίστωσαν, όπως δήλωσε ο Bastiaan Bloem, ο Επικεφαλής Καθηγητής Νευρολογίας Διαταραχών Κίνησης του Ιατρικού Κέντρου του Πανεπιστημίου Radboud στο Nijmegen, ο οποίος και ηγήθηκε της μελέτης. Διότι η έρευνά τους εντόπισε επίσης τον ίδιο χαρακτηριστικό τρόπο βαδίσματος και στον πρωθυπουργό Dmtri Medvedev, καθώς και στους δύο πρώην Ρώσους Υπουργούς Άμυνας, Anatoliy Serdyukon και Sergei Ivanov, και στον Anatoliy Sidorov, ανώτερο στρατιωτικό διοικητή. Ο Putin και ο Ivanov είναι και οι δύο πρώην αξιωματούχοι της KGB, ενώ ο Serdyukon και ο Sidorov έλαβαν στρατιωτική εκπαίδευση, όπως σημειώνει η μελέτη. Ο Medvedev, αντίθετα, δεν έχει σαφείς δεσμούς ούτε με τον στρατό ούτε με την KGB. Γιατί λοιπόν να είχε παρόμοιο βάδισμα με τον Putin; Η πιθανή απάντηση, όπως ισχυρίζεται η μελέτη, βρίσκεται στον μιμητισμό, δηλαδή σε μία πράξη που γίνεται από κοινού ασυναίσθητα, όταν υπάρχει σύμπνοια και συμφωνία μεταξύ δύο ή περισσότερων ανθρώπων. Σημειωτέον πως η ομάδα των ερευνητών επιστημόνων δεν έχει καμία σχέση με θέματα ασφάλειας, απλώς βασίστηκε σε πληροφορίες σχετικά με τα θέματα εκπαίδευσης ασφάλειας που έλαβε από δευτερογενείς, και όχι πρωτογενείς πηγές (Ingham, 2015). Διαφορετικά θα τους ήταν εύλογο και άμεσα αντιληπτό ότι το συγκεκριμένο βάδισμα δεν το έχουν μόνο όσοι πέρασαν εκπαίδευση στη KGB ή στον

στρατό, αλλά επίσης όσοι φέρουν επάνω τους κρυμμένο όπλο. (Associated Body Language Expertise course, Las Vegas 2012, 2013). Ένα βίντεο το οποίο επιβεβαιώνει τα προαναφερόμενα είναι το παρακάτω, στο οποίο παρατηρείται τρομοκράτης λίγα δευτερόλεπτα πριν πραγματοποιήσει την επίθεσή του με μαχαίρι ενάντια σε περαστικούς, να περπατά ακριβώς με τον ίδιο ασύμμετρο τρόπο που περιγράφηκε παραπάνω, δηλαδή με τον τρόπο που τα άτομα συνηθίζουν να περπατούν, όταν κρύβουν επάνω τους όπλο — όχι απαραίτητα πιστόλι (Ra'anana terror attack caught on camera, 2015).

### 1.3 Τι είναι η γλώσσα του σώματος

Η γλώσσα του Σώματος είναι το σύνολο των κινήσεων που εκτελούμε με το σώμα μας. Είναι οι μορφασμοί-εκφράσεις του προσώπου μας, ο τρόπος που κοιτάμε (το βλέμμα μας) και η ομιλία μας με τα χαρακτηριστικά της (τόνος, ένταση και χροιά της φωνής). Είναι ο τρόπος που κινούμαστε στην καθημερινότητα μας, συμπεριλαμβανομένου και του τρόπου που βαδίζουμε (Navarro, 2007, σσ. 2,3).

Οι εκφράσεις του προσώπου, που χρησιμοποιούνται για να αποδώσουν τα βασικά συναισθήματα του ανθρώπου, όπως φόβο, χαρά, θλίψη, οργή, θυμό, έκπληξη και περιφρόνηση, είναι κοινές σε όλα τα μήκη και πλάτη του πλανήτη μας, ανεξαρτήτως κουλτούρας, χρώματος, φυλής και θρησκείας. Παρότι όλοι οι άνθρωποι είναι διαφορετικοί και μοναδικοί, θα διαπιστώσουμε ότι υπάρχουν κάποιες κοινές μεταξύ τους εκφράσεις και σωματικές κινήσεις, ανεξαρτήτως φυλετικής καταγωγής και πολιτισμικού περιβάλλοντος, οι επονομαζόμενες “universal expressions” — παγκόσμιες ή καθολικές εκφράσεις, όπως για παράδειγμα το σφίξιμο των χειλιών, όταν βρισκόμαστε σε κατάσταση δυσφορίας ή στρες (Navarro, 2007, σ. 10). Ωστόσο, υπάρχουν κάποιες διαφορές στη γλώσσα του σώματος μεταξύ ανδρών – γυναικών, οι οποίες θα αναλυθούν διεξοδικά στα παρακάτω κεφάλαια.

Το γνέψιμο της κεφαλής προς τα κάτω είναι μία “παγκόσμια” έκφραση, η οποία δηλώνει κατάφαση. Συμβαίνει αυτόματα, δηλαδή, όταν κάποιος συμφωνεί με αυτά που ακούει ή όταν απαντά λεκτικώς καταφατικά σε κάτι που ερωτάται. Αντιθέτως, όταν το κεφάλι μετακινείται δεξιά-αριστερά, η κίνηση αυτή ταυτίζεται με την άρνηση ως κατάλοιπο από τη βρεφική ηλικία, κατά την οποία ο άνθρωπος εκτελούσε τη

κίνηση αυτή, όταν λ.χ. δεν ήθελε περισσότερο γάλα, όπως επίσης και ένα μεγαλύτερο παιδί στην ηλικία των δύο ή τριών ετών κουνά το κεφάλι δεξιά-αριστερά, όταν δεν επιθυμεί επιπλέον τροφή λόγω κορεσμού. Με λίγα λόγια έχουμε υιοθετήσει από την βρεφική ηλικία να κουνάμε το κεφάλι δεξιά-αριστερά όταν θέλουμε να δηλώσουμε άρνηση. (Pease, 2004, p. 18). Να αναφέρουμε πως στην άρνηση είθισται ορισμένες φορές το κεφάλι να γνέψει προς τα πάνω (αντίθετη φορά της κατάφασης).

Μία ακόμα κοινή έκφραση στους περισσότερους ανθρώπους, όταν δηλώνουν άγνοια για κάτι, είναι το ανασήκωμα των ώμων. «Το ανασήκωμα των ώμων αναλύεται σε τρεις κινήσεις. Πρώτον, στην έκθεση των χεριών στη θέα των άλλων, ώστε να επιδείξουμε ότι δεν έχουμε κάτι να κρύψουμε, δεύτερον, το ανασήκωμα των ώμων με το οποίο καλύπτουμε και προστατεύουμε την ευαίσθητη περιοχή του λαιμού, τον λάρυγγα, και, τρίτον, το ανασήκωμα των φρυδιών που επίσης είναι μια παγκόσμια έκφραση και υποδηλώνει χαιρετισμό» (Pease, 2004, σ. 24)

Η στιγμιαία κάλυψη του στόματος είναι μια κίνηση που εκφράζει το στρες και χαρακτηρίζει συνήθως τον άνθρωπο (που ενίοτε μπορεί να ψεύδεται). Στα νεαρά παιδιά είναι πιο εύκολο να γίνει αντιληπτή, ενώ στους εφήβους η κίνηση γίνεται πιο κεκαλυμμένα, με ένα στιγμιαίο ακούμπημα των χειλιών. Οι κινήσεις αυτές γίνονται από τη βρεφική ηλικία ακόμα των ανθρώπων, στους δε ενήλικες εκτελούνται συχνότερα, αλλά πιο διακριτικά. (PEASE, 1981, σ. 71)

Στις περιπτώσεις ψευδών δηλώσεων, στην ουσία, αυτό που μπορεί να προδώσει τους ομιλούντες είναι οι λεγόμενες “κινήσεις στρες” οι οποίες εκτελούνται ασυνείδητα. Σε έναν ενήλικα ο οποίος ψεύδεται μπορεί να παρατηρηθεί ότι με τα δάκτυλα του καλύπτει διακριτικά ή ακουμπά τα χείλη του, στη συνέχεια αγγίζει τη μύτη του και, τέλος, απομακρύνει το χέρι από το πρόσωπο του. Η απολογία του Bill Clinton, για παράδειγμα, ήταν μια κλασική περίπτωση του πώς το άγχος επιδρά και είναι ορατό σε έναν άνθρωπο, όταν ψεύδεται. Ακόμα και με δεδομένη την εμπειρία του και το ότι ήταν και είναι άριστος χειριστής της γλώσσας του σώματος.





Φωτογραφία 5 (Clintontestify, 2006)

Όλοι οι άνθρωποι έχουν –λίγο ως πολύ– την ικανότητα να “ερμηνεύουν” τη γλώσσα του σώματος, παρατηρώντας τους άλλους ανθρώπους. Αυτό γίνεται από το λιμβικό ή μεταιχμιακό σύστημα, ασυνείδητα τις περισσότερες φορές. Είναι πολύ συνηθισμένη η φράση: «αυτός ο άνθρωπος έχει κάτι που δεν μου αρέσει», χωρίς να αντιλαμβάνονται τι είναι αυτό. Στην ουσία, το ασυνείδητο κομμάτι του ανθρώπινου εγκεφάλου λαμβάνει και ερμηνεύει τη γλώσσα του σώματος του συνομιλητή και προσπαθεί να προειδοποιήσει για μια ενδεχόμενη απάτη ή ψέμα. Για τη βέλτιστη κατανόηση των παρακάτω κεφαλαίων και παρά το γεγονός ότι το ιατρικό περιεχόμενο δεν συνιστά βασικό μέρος της παρούσας διπλωματικής, πρέπει να γίνει μία σύντομη αναφορά για το λιμβικό ή μεταιχμιακό σύστημα. Το λιμβικό σύστημα αναφέρεται σε ένα σύνολο ανατομικών δομών που βρίσκονται στον εγκέφαλο, μεταξύ του φλοιού και του υποθαλάμου, οι οποίες επιτελούν μείζονος και ζωτικής σημασίας λειτουργίες του ανθρώπου. Το λιμβικό σύστημα περιλαμβάνει την αμυγδαλή που είναι υπεύθυνη για τη δημιουργία των πιο σημαντικών κινήσεων και εκφράσεων του σώματος, που συνιστούν τη μη λεκτική επικοινωνία και αντανακλούν–δηλώνουν τις αληθινές μας σκέψεις και συναισθήματα. Η αμυγδαλή συνιστά μια ομάδα νευρώνων σε σχήμα αμυγδάλου, που βρίσκεται κοντά στο εγκεφαλικό στέλεχος και θεωρείται μέρος του “πρωτόγονου” εγκεφάλου του ανθρώπου, ο οποίος αναλαμβάνει τις ενστικτώδεις λειτουργίες. Η αμυγδαλή σχετίζεται με τα συναισθήματα, και ειδικά με τον φόβο,

καθώς και τις αντιδράσεις σε αυτά. Συνδέεται με αρκετά από τα υπόλοιπα μέρη του εγκεφάλου και σε αυτήν καταλήγουν πρώιμα και ανεπεξέργαστα ερεθίσματα των αισθήσεων με σκοπό την ταχεία αντίδραση. Παίζει πρωτεύοντα ρόλο στη μνήμη, στη λήψη αποφάσεων και στις συναισθηματικές αντιδράσεις. Έτσι, συζητώντας με κάποιο άτομο, οι κινήσεις και εκφράσεις του προσώπου του συνιστούν τη σημαντικότερη πηγή αξιόπιστων, αυθεντικών πληροφοριών, σε σύγκριση με αυτές που μας δηλώνει μέσω της ομιλίας του. Ο λόγος είναι απλός: η αμυγδαλή είναι υπεύθυνη για τη δημιουργία των πιο σημαντικών κινήσεων και εκφράσεων του σώματος, που αφορούν τη μη λεκτική επικοινωνία και εκφράζουν τις αληθινές μας σκέψεις και τα αυθεντικά συναισθήματά μας (Ratey, 2001, σσ. 147-242).

Κατά τους πρώτους μήνες μετά τη κύηση, οι μητέρες επικοινωνούν με το βρέφος κυρίως με τη γλώσσα του σώματος. Ίσως για αυτόν τον λόγο οι γυναίκες έχουν περισσότερο ανεπτυγμένη την ικανότητα “ανάγνωσης” της γλώσσας του σώματος απ’ ό,τι οι άνδρες. (PEASE, 1981, p. 14). Όπως ακριβώς χρησιμοποιούμε την ακοή μας κατά τη διάρκεια μίας προφορικής επικοινωνίας με τους συνομιλητές μας, ώστε να κατανοήσουμε τι ακριβώς μας λένε, έτσι και στη γλώσσα του σώματος, θα πρέπει να χρησιμοποιούμε την όρασή μας, σε συνδυασμό πάντα με την παρατηρητικότητα και το σκεπτόμενο μέρος του εγκεφάλου μας (τον φλοιό), για να κατανοήσουμε τι ακριβώς ο συνομιλητής μας εκφράζει μέσω της σωματικής του κίνησης.

Εν αντιθέσει, ο εγκεφαλικός φλοιός, ο οποίος διαδραματίζει κεντρικό ρόλο σε όλες τις εγκεφαλικές λειτουργίες, όπως η μνήμη, η προσοχή, η αντίληψη, η σκέψη, η γλώσσα και η συνείδηση, μας βοηθά να ελέγξουμε συνειδητά και να αποφασίσουμε τι θα πούμε. Οι συσπάσεις των βλεφάρων, οι οποίες καλύπτουν μέρος του βολβού των ματιών, ελέγχονται αυτόματα από την αμυγδαλή. Όταν βλέπουμε κάτι που μας ενδιαφέρει, τα βλέφαρα εκτείνονται προς τα άνω και τα μάτια “ανοίγουν” διάπλατα όταν δεν θέλουμε να δούμε κάτι ή δεν μας αρέσει αυτό που βλέπουμε, τα βλέφαρα συσπώνται και τα μάτια “μικραίνουν”. Όταν δεν επιθυμούμε να δούμε κάτι, οι κόρες των ματιών στρέφονται αλλού (μερικές φορές και ολόκληρο το κεφάλι) ή, ακόμα, κλείνουμε τελείως τα μάτια — για παράδειγμα στη θέα ενός τρομαχτικού ατυχήματος ή ενώπιον ενός αποτρόπαιου θεάματος. Όλα αυτά γίνονται “αντανακλαστικά”, αυθόρμητα και μη σκεπτόμενα, προερχόμενα από την αμυγδαλή. Ένα παράδειγμα επιβεβαίωσης της λειτουργίας της αμυγδαλής, από το οποίο μπορεί κανείς να

αποσπάσει σημαντικές πληροφορίες, ήταν μία περίπτωση κατασκοπείας που αναφέρεται από τον συγγραφέα Joe Navarro κατά τη διάρκεια θητείας του στο FBI (Navarro, 2007, σ. 22).

Το 1989, το FBI είχε προβεί στη σύλληψη ενός ατόμου για κατασκοπεία εις βάρος των ΗΠΑ. Μετά από μεγάλο αριθμό ανακρίσεων, οι ανακριτές δεν μπορούσαν να του αποσπάσουν καμία πληροφορία για πιθανούς συνεργάτες του. «Προσπάθησαν αρκετές φορές να τον πείσουν, επικαλούμενοι τα πατριωτικά και ανθρωπιστικά συναισθήματά του – ότι θα μπορούσε να σώσει πολλές ανθρώπινες ζωές – αλλά δε κατάφεραν να του αποσπάσουν επιπλέον πληροφορίες για πιθανούς συνεργάτες του. Αποφάσισαν, λοιπόν, να κάνουν μία τελευταία προσπάθεια μέσω της γλώσσας του σώματος.

«Τοποθέτησαν ονόματα πιθανών συνεργατών σε καρτέλες διαστάσεων 13 εκατοστών έκαστη. Σε κάθε καρτέλα που του έδειχναν (στο σύνολο 32 με 33), τον ρωτούσαν να τους πει γενικά τι γνωρίζει για το κάθε άτομο. Στο παρελθόν ήταν δεδομένο ότι είχε συνεργαστεί επαγγελματικά με αυτά τα άτομα και πιθανολογούσαν ότι κάποιος από αυτούς μπορεί να ήταν συνεργάτης του και στην υπόθεση κατασκοπείας. Κατά τη διαδικασία των ερωτήσεων, δεν έδιναν σημασία στις προφορικές του απαντήσεις, αφού ούτως ή άλλως μέχρι τότε δεν είχαν καταφέρει να αποσπάσουν κάποια πληροφορία. Επικεντρώθηκαν, όμως, στη παρατήρηση του προσώπου του. Σε δύο μόνο από τα ονόματα που του έδειξαν στις καρτέλες, τα μάτια του άνοιξαν αρχικά διάπλατα, στη συνέχεια μέσω των συσπάσεων των βλεφάρων μίκρυναν και, τέλος, οι κόρες των ματιών κοίταξαν αλλού, σα να ένιωθε απειλή από αυτά τα δύο ονόματα. Πιθανόν γιατί τον είχαν απειλήσει για τη ζωή του, αν μιλούσε. Σε ανάκριση που διενεργήθηκε στη συνέχεια στα δύο αυτά άτομα, παραδέχτηκαν τη συμμετοχή τους στην υπόθεση κατασκοπείας». Από τις ασυνείδητες συσπάσεις λοιπών των βλεφάρων και ματιών του ανακρινόμενου, οι οποίες έγιναν ακούσια, ανεξάρτητα δηλαδή από τη θέληση του (μέσω του μεταιχμιακού συστήματος, και ιδίως της αμυγδαλής), οδηγήθηκαν στη διαλεύκανση μιας υπόθεσης εθνικής ασφάλειας (τρομοκρατίας) για τις ΗΠΑ (Navarro, 2007, σ. 173).

Στα περιστατικά που αντιμετώπισα κατά τη διάρκεια της θητείας μου ως διευθυντής ασφάλειας στο Καζίνο Πάρνηθας, η αποστροφή του βλέμματος ήταν το πρώτο που

έκανε κάποιος, όταν του έδειχνα το αντικείμενο που είχε αφαιρέσει. Ακολουθούσε μια σειρά από κατευναστικές κινήσεις και, στο τέλος, η πιο έκδηλη κίνηση ήταν το υπερβολικό κοίταγμα στα μάτια με έκθεση των χεριών (παλάμες), κίνηση που δηλώνει ότι “δεν έχω να κρύψω κάτι”, ώστε ο/η ύποπτος να με πείσει ότι δεν το είχε αφαιρέσει. Σε μία περίπτωση κλοπής ενός ρολογιού από το προσωπικό (και ενώ υπήρχαν ενδείξεις, αλλά όχι αποδείξεις από τις κάμερες), κατά τη διάρκεια της συνομιλίας μου με την ύποπτη, παρατήρησα ότι είχε συνεχώς τα δάκτυλα της πλεγμένα μεταξύ τους, που είναι κλασική ένδειξη στρες, όπως θα αναλυθεί στα παρακάτω κεφάλαια. Αρκετά συχνά κάλυπτε με το χέρι της το λακκάκι στο λαιμό — χαρακτηριστική στάση των γυναικών, όταν αισθάνονται ανασφάλεια, απειλή ή στρες, ενώ παράλληλα υπήρχε έντονη δυσκολία στην αναπνοή της, δηλώνοντας ταυτόχρονα: «Δεν το πήρα εγώ» (όλες οι περιγραφόμενες κινήσεις είναι τυπικές ενδείξεις στρες). Η λεκτική της, όμως, άρνηση δεν συνοδευόταν ταυτόχρονα από κάποιο αρνητικό γνέψιμο της κεφαλής, όπως είθισται. Για την ακρίβεια έλεγε πρώτα «όχι» χωρίς να γνέφει ταυτόχρονα, ως είθισται, και στη συνέχεια μόλις τελείωνε τη λεκτική άρνηση, ακολουθούσε το αρνητικό γνέψιμο της κεφαλής. Με λίγα λόγια, αυτά που έλεγε λεκτικώς, σε σχέση με αυτά που έλεγε το σώμα της, ήταν ασυγχρόνιστα.

Αυτό για μένα αποτελούσε μία ισχυρή ένδειξη ότι κάτι δεν πήγαινε καλά. Μετά από δεκαπέντε (15) λεπτά συνομιλίας, παραδέχτηκε ότι είχε προβεί στην κλοπή. Το στρες, ανεξάρτητα εάν είσαι κατάσκοπος, κλέφτης ή επίδοξος δολοφόνος (όπως αναλύσαμε ήδη και θα διαπιστώσουμε επανειλημμένως παρακάτω), εκδηλώνεται με παραπλήσιο τρόπο σε όλους τους ανθρώπους. Διότι είμαστε όλοι βιολογικά όντα με τα ίδια εσωτερικά όργανα και τις ίδιες βιολογικές λειτουργίες. Το μόνο που αλλάζει είναι η συχνότητα των κινήσεων, αναλόγως του βαθμού του στρες που έχει ο καθένας, αλλά και του φύλου (αν κάποιος είναι άνδρας ή γυναίκα).

Στο περιστατικό επίθεσης βομβιστών αυτοκτονίας – στελεχών του ISIS, στο αεροδρόμιο των Βρυξελλών, που έλαβε χώρα τον Μάρτιο του 2016, ο μηχανισμός ενεργοποίησης ήταν κρυμμένος στο γάντι που φορούσαν και τα δύο αδέλφια στο αριστερό χέρι — διευκρινίζεται ότι φορούσαν μόνο ένα γάντι στο κάθε χέρι (SentbacktobombBrussels, 2016). Δυστυχώς κανείς από το προσωπικό ασφαλείας του αεροδρομίου δεν παρατήρησε τίποτα ύποπτο πριν την επίθεση.



Φωτογραφία 6

Αλλά ακόμα και μετά από την επίθεση αυτοκτονίας και τη διαφυγή του τρίτου συνεργού με τα πόδια, όπως τον κατέγραψαν οι κάμερες, ο οποίος αργότερα τοποθέτησε βόμβα στο μετρό των Βρυξελλών, κανείς δεν ανίχνευσε την ύποπτη γλώσσα του σώματος — κυρίως το βάδισμα του.

(RT, [Brusselsbombingsuspectleavesairport: Breakingpolicefootagetracesescaperoute](#) (Engsubs), 2016). Το στρες το οποίο ήταν εμφανές στο βάδισμα του τρομοκράτη (είχε ταχύτερο βήμα από τους υπόλοιπους) ήταν σχεδόν παρόμοιο με το βάδισμα του εκτελεστή του Denis Voronenkov (επικριτή του Putin) στο Κίεβο της Ουκρανίας. Στο βιβλιογραφημένο βίντεο παρατηρείται το γρήγορο βάδισμα του δολοφόνου, τα χέρια του οποίου έκρυβαν το όπλο στο μπουφάν, μέσα στη δεξιά τσέπη, καθώς και η κουκούλα που έφερε για να καλύπτεται. (VideoofDenisVoronenkov, ex-RussianMP, AssassinationinUkraine, 2017)

#### 1.4 Τι είναι προσωπικό Body Language

Το προσωπικό body language είναι οι ιδιαίτερες κινήσεις που υιοθετεί ένα άτομο σε βάθος χρόνου και είναι επαναλαμβανόμενες και χαρακτηριστικές του τρόπου που κινείται. Οι κινήσεις αυτές δύναται να υιοθετήθηκαν λόγω συνήθειας και, κατά συνέπεια, θεωρούνται επίκτητες, λόγω της συνεχούς ασυνείδητης επανάληψης. Ενδεχομένως, ως αποτέλεσμα των καταστάσεων μιας περιόδου της ζωής του, όπου

υπήρχε το έντονο στρες. Οι επίκτητες κινήσεις ή οι εκφράσεις έχουν ρόλο καταπραυντικό, συμβάλλουν στον κατευνασμό, και δια της συνεχούς επανάληψης, όπως αναφέραμε, κατέληξαν να αυτοματοποιηθούν και να περάσουν στη γλώσσα του σώματος του ατόμου. Ένα παράδειγμα θα μπορούσε να είναι η συνήθεια της ονυχοφαγίας. Έτσι, λοιπόν, προτού προσπαθήσουμε να αποκωδικοποιήσουμε τη γλώσσα του σώματος κάποιου ανθρώπου, θα πρέπει να έχουμε διαγνώσει το προσωπικό του body language, τις κινήσεις, δηλαδή, που διέπουν τη συμπεριφορά του, όπως για παράδειγμα το πώς τοποθετεί συνήθως τα χέρια του όταν στέκεται όρθιος, τι στάση λαμβάνει όταν κάθεται, ποιες είναι οι κινήσεις που εμφανίζουν τη μεγαλύτερη συχνότητα στη καθημερινότητα του ή στις λίγες ώρες που τον γνωρίζουμε (Navarro, 2007, σ. 12).

Θα αναφέρω ένα μικρό προσωπικό παράδειγμα, για να γίνει κατανοητό πώς μπορεί μια κίνηση να αυτοματοποιηθεί και να αποτελέσει μέρος της προσωπικής γλώσσας του σώματος μας. Στο καζίνο της Σύρου, όπου εργαζόμουν το 1999 ως υπεύθυνος ασφαλείας, υπήρχε μία κοπέλα η οποία κάθε φορά που χαμογελούσε κάλυπτε το στόμα της με το χέρι της. Ο λόγος ήταν η χαλασμένη οδοντοστοιχία που έφερε, κάτι για το οποίο η κοπέλα προφανώς αισθανόταν ντροπή. Μετά από χρόνια, ακόμα και όταν διόρθωσε το πρόβλημα, η επίκτητη αυτή κίνηση – που είχε συνήθεια – παρέμενε: κάθε φορά που χαμογελούσε κάλυπτε το στόμα της, ασχέτως αν η οδοντοστοιχία της είχε επιδιορθωθεί. Ήταν μία κίνηση που θα την “ακολουθούσε” ίσως για όλη της τη ζωή. Εκτός και αν έκανε συνειδητή προσπάθεια να την αποβάλλει.

Σε μία άλλη περίπτωση επαγγελματικής συνάντησης με έναν Διευθυντή Ασφαλείας μεγάλης αλυσίδας καταστημάτων, παρατήρησα ότι καθ' όλη τη διάρκεια της συνομιλίας μας δε με κοιτούσε ποτέ στα μάτια και το κεφάλι του ήταν στραμμένο σε μια γωνία 45 μοιρών ως προς το δικό μου. Είχε αρχίσει να μου δημιουργείται το συναίσθημα ότι δεν του ήμουν συμπαθής ή ότι δεν τον ενδιέφερε η παρουσίασή μου. Αργότερα, σε ανύποπτο χρόνο, παρατηρώντας τα μάτια του κατάλαβα ότι το έκανε γιατί είχε έντονο στραβισμό και απέφευγε να κοιτά ευθέως, ώστε να μη γίνει αντιληπτό (συνειδητά ή μη, πιθανόν να ντρεπόταν), και όχι από ανειλικρίνεια, όπως θα εκτιμούσε ένας αναλυτής γλώσσας του σώματος, εάν εξέφερε άποψη μόνο από τη συγκεκριμένη στάση.

Πρέπει λοιπόν να γίνει κατανοητό ότι, αν δεν γνωρίζεις το προσωπικό body language, την “σωματική ιδιόλεκτο” ενός ατόμου, εύκολα μπορείς να οδηγηθείς σε εσφαλμένα συμπεράσματα, και να πέσεις στη παγίδα , να εκτιμήσεις λάθος την κινητική συμπεριφορά του. Παρά ταύτα, αποδεδειγμένα υπάρχουν κινήσεις και εκφράσεις προσώπου, οι οποίες αποτελούν ισχυρό δείκτη κατανόησης της συναισθηματικής κατάστασης του συνομιλητή μας. Τις κινήσεις του σώματος και τις εκφράσεις θα αναλύσουμε εκτενώς στα παρακάτω κεφάλαια (Navarro, 2007, σ. 12).

Αξίζει να τονισθεί, πως ανάλογα με το μέρος στο οποίο κάποιος ενηλικιώθηκε και διαμένει αποτελεί μέρος του προσωπικού Body Language μιας και οι αποστάσεις που χρησιμοποιεί για την καθημερινή του συνομιλία μπορεί να ποικίλουν αναλόγως την τοπική κουλτούρα και το περιβάλλον (πχ. ένας Ιάπωνας μεγαλωμένος στο πυκνοκατοικημένο Τόκιο έχει μάθει να συνομιλεί σε πολύ κοντινότερη απόσταση από ότι ο μέσος κάτοικος των ΗΠΑ. Επίσης ο αμοιβαίος χαιρετισμός στην Ιαπωνία εκφράζεται με ελαφρά υπόκλιση του κορμού προς τον συνομιλούντα εν αντιθέσει με το δυτικό τρόπο χαιρετισμού που είναι η χειραψία). (Axtell, 1993)

## 1.5 Παρατηρητικότητα και Body Language

Η παρατηρητικότητα είναι ο ακρογωνιαίος λίθος για τη σωστή ανάγνωση και κατανόηση της γλώσσας του σώματος (Navarro, 2007, σ. 10). Όποιος δεν διαθέτει την ικανότητα της παρατήρησης, στην ουσία την ικανότητα να διακρίνει, δεν υπάρχει πιθανότητα να “διαβάσει” σωστά τον συνομιλητή του ή το άτομο που παρατηρεί. Ευτυχώς, η παρατηρητικότητα είναι μία πνευματική ικανότητα η οποία εξασκείται.

Είναι, όμως, σημαντικό να αποσαφηνιστεί η διαφορά μεταξύ του “βλέπω” και του “παρατηρώ”. Στην καθημερινότητα, μπορεί κάποιος να βλέπει, αλλά να μην παρατηρεί. Ποια είναι η ουσιώδης διαφορά; Βλέπω κάτι σημαίνει ότι το βλέμμα μου περνά από κάπου ή μένει σε κάτι, αλλά ο εγκέφαλος μου μπορεί να σκέφτεται κάτι εντελώς διαφορετικό από την εικόνα που βλέπω. Εν αντιθέσει, όταν παρατηρώ, ο εγκέφαλος μου επεξεργάζεται την εικόνα που βλέπει, την αναλύει και αποβαίνει σε κάποιο λογικό συμπέρασμα. Η πλειονότητα των ανθρώπων απλά βλέπει, ενώ οι εξασκημένοι παρατηρούν. Αυτή ίσως είναι η σημαντικότερη διαφορά μεταξύ ενός εκπαιδευμένου και ενός ανεκπαιδευτου σε θέματα ασφάλειας.

Οι εργαζόμενοι στον τομέα της ασφαλείας δομών ή προσώπων, θα έπρεπε να υποβάλλονται σε εκπαίδευση για την ανάπτυξη της παρατηρητικότητάς τους. Μία από τις καλύτερες ασκήσεις για τους εμπλεκόμενους σε θέματα ασφαλείας είναι να παρατηρούν τα χέρια, το βάδισμα και την ενδυμασία των ανθρώπων που συναντούν, ενώ περπατούν μέσα στο πλήθος. Όπως θα δούμε παρακάτω, είναι ζωτικής σημασίας το να παρατηρείς τα χέρια και τον τρόπο βαδίσματος των συνανθρώπων σου, γιατί μπορείς να αποκομίσεις μεγάλο όγκο πληροφοριών — λόγου χάρη σε τι ψυχική κατάσταση βρίσκεται κάποιος ή τι φέρει και αν αυτό είναι επικίνδυνο, όπως κάποιο όπλο, κρυμμένο επάνω του.

Όπως παρουσιάστηκε παραπάνω, το βασικό τμήμα του εγκεφάλου για τη δημιουργία των συναισθημάτων και την έκφραση της γλώσσας του σώματος είναι η αμυγδαλή (γιατί μέσω των ασυνείδητων κινήσεων προερχόμενων από αυτήν εκφράζονται όλα τα συναισθήματα (LeDoux, 1996, σσ. 104-137) Στη καθημερινότητα, όμως, όπως και κατά την ανάγνωση της γλώσσας του σώματος στο περιβάλλον μας, χρησιμοποιούμε τον σκεπτόμενο εγκέφαλο (φλοιό), προκειμένου να αναλύσουμε αυτό που βλέπουμε και να βγάλουμε κάποιο συμπέρασμα.

Προσφάτως, στο Ιράκ, συνέβη ένα περιστατικό όπου μία γυναίκα κρατώντας μία τσάντα με εκρηκτικά, στέλεχος του ISIS, ανατινάχτηκε μέσα στα ιρακινά στρατεύματα μαζί με το παιδί της. Το παράδοξο (όπως φαίνεται και στις φωτογραφίες) είναι ότι πέρασε, φέροντας τον μηχανισμό ενεργοποίησης του εκρηκτικού μηχανισμού στον καρπό του δεξιού της χεριού, μπροστά από τρεις (3) στρατιώτες, οι οποίοι δεν το παρατήρησαν. Μόνο μέσα από το βίντεο, και αργότερα – από την κινησιολογική ανάλυση του βαδίσματός της – παρατήρησαν το γεγονός (Burnip, 2017) Ακόμα δε πιο χαρακτηριστική είναι η έκφραση μίσους που ήταν αποτυπωμένη στο πρόσωπό της. Δυστυχώς, ούτε αυτή η χαρακτηριστική έκφραση έγινε αντιληπτή πριν την επίθεση (η έκθεση των δοντιών είναι χαρακτηριστικότερη προσωπική έκφραση θυμού πριν την επίθεση).





Φωτογραφία 7 (Burnip, 2017)



Φωτογραφία 8 (Burnip, 2017)

## 1.6 Ανακεφαλαίωση

Στο παρόν κεφάλαιο παρουσιάστηκε μια σύντομη αναδρομή στην ιστορία της γλώσσας του σώματος και της σημασίας αυτής. Αναλύθηκε τι είναι γλώσσα του σώματος και ποια είναι η “προσωπική γλώσσα του σώματος” για τον κάθε άνθρωπο. Τι είναι οι “παγκόσμιες εκφράσεις” (universal expressions) και ποια η χρησιμότητα αυτών.

Αναφέρθηκαν περιστατικά κινησιολογικής ανάλυσης του ανθρώπινου σώματος, πώς συμπεριφέρεται το σώμα εν κινήσει, από το βάδισμα ενός ηγέτη που φέρει επάνω του ή συνήθιζε να φέρει όπλο, αλλά και ενός τρομοκράτη ο οποίος πραγματοποιεί επίθεση με μαχαίρι (στο Ισραήλ εν προκειμένω) και βάδιζε ακριβώς με τον ίδιο τρόπο που βαδίζει ο πολιτικός που φέραμε ως περίπτωση μελέτης. Το σπουδαιότερο, μέσα από το παρόν κεφάλαιο αποδεικνύεται ότι το ανθρώπινο στρες εκφράζεται με παρόμοιο τρόπο σε κάθε άνθρωπο.

Επίσης, διευκρινίστηκε πόσο σημαντική είναι η παρατηρητικότητα για την ανάγνωση –διάγνωση της προσωπικής γλώσσας του σώματος και αναφέρθηκαν τρεις περιπτώσεις τρομοκρατικών χτυπημάτων, όπου η έλλειψη παρατηρητικότητας εκ μέρους των δυνάμεων ασφαλείας, επέτρεψε την πραγματοποίησή τους. Αναλύθηκε περιστατικό στο οποίο η γλώσσα του σώματος, και συγκεκριμένα η παρατηρητικότητα στο πρόσωπο του ανακρινόμενου, βοήθησε το FBI να διαλευκάνει μία υπόθεση κατασκοπείας εις βάρος των ΗΠΑ. Και, επίσης, αποσαφηνίστηκε ότι ανεξάρτητα από τη «σημαντικότητα» που χαρακτηρίζει το γεγονός, το στρες εκδηλώνεται με παρόμοιο τρόπο σε έναν κατάσκοπο, όπως και σε έναν κοινό κλέφτη ενός ρολογιού.

## ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

### Ο ΕΓΚΕΦΑΛΟΣ, ΤΑ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΟΙ ΚΑΤΕΥΝΑΣΤΙΚΕΣ ΚΙΝΗΣΕΙΣ.

#### 2.1 Εισαγωγή

Στο παρόν κεφάλαιο θα παρουσιάσουμε τον σημαντικό ρόλο του ανθρώπινου εγκεφάλου στη δημιουργία των συναισθημάτων. Θα αναλύσουμε ποιο μέρος του εγκεφάλου είναι υπεύθυνο για τη δημιουργία των συναισθημάτων, καθώς και ποιο μέρος του εγκεφάλου είναι υπεύθυνο για τη συγκροτημένη σκέψη και τον λόγο. Θα αναφερθούμε στο τι είναι οι κατευναστικές κινήσεις και την σημαντικότητα αυτών των κινήσεων για την αντίχνευση και κατανόηση του στρες που εκδηλώνεται στους ανθρώπους. Τέλος, θα αναλύσουμε ορισμένα περιστατικά τρομοκρατίας και κοινού εγκλήματος, για να διαπιστώσουμε αν υπάρχουν ομοιότητες στην κινητική συμπεριφορά.

#### 2.2 Εγκέφαλος και δημιουργία συναισθημάτων

Ο ανθρώπινος εγκέφαλος είναι ένα πολυσύνθετο όργανο το οποίο επιτελεί απίστευτο όγκο λειτουργιών. Δεν θα υπεισέλθουμε σε επιστημονικές λεπτομέρειες, οι οποίες δεν αφορούν την παρούσα διπλωματική εργασία και άπτονται της νευροφυσιολογίας, εντούτοις θα σταθούμε σε δύο από τα πέντε τμήματα του εγκεφάλου και θα αναφέρουμε μέρος των λειτουργιών τους.

Ο **φλοιός** του εγκεφάλου είναι το τμήμα εκείνο στο οποίο βρίσκονται τα κέντρα ομιλίας, αφής, ακοής, όρασης και όσφρησης. Είναι επίσης το κέντρο επεξεργασίας της κριτικής-αναλυτικής σκέψης (LeDoux, 1996, pp. 186-189; Goleman, 1995, pp. 10-21). Είναι το μέρος του εγκεφάλου που χρησιμοποιούμε καθημερινά, για να σκεφτούμε και να επιλύσουμε τα διάφορα ζητήματα που αντιμετωπίζουμε. Είναι ο λεγόμενος “σκεπτόμενος” εγκέφαλος, ο οποίος δεν χαρακτηρίζεται για την ελικρίνεια του. Αρκεί να αναλογιστείτε πόσες φορές στη ζωή μας άλλα σκεπτόμαστε

και άλλα λέμε, είτε λόγω των περιστάσεων είτε λόγω των συγκεκριμένων συνθηκών της εκάστοτε στιγμής.

Η **αμυγδαλή** είναι το σημείο παραγωγής των συναισθημάτων, μέρος του λιμβικού ή μεταιχμιακού συστήματος, όπως αποκαλείται ελληνιστί (LeDoux, 1996, σσ. 104-137). Στην παρούσα διπλωματική εργασία αναφερόμαστε αρκετά συχνά – αλλού ακροθιγώς και αλλού εκτενώς – στην αμυγδαλή, διότι είναι το κύριο μέρος του εγκεφάλου που έχει ενεργό και κυρίαρχο ρόλο στη μη λεκτική επικοινωνία. Ο λόγος είναι ότι δημιουργεί τα συναισθήματα, τα οποία μεταφέρονται στους συνομιλητές μας ασυνείδητα μέσω των κινήσεων και των στάσεων του σώματός μας, συμπεριλαμβανομένων της εντάσεως και της χροιάς της φωνής μας.

Εν αντιθέσει με τον φλοιό του εγκεφάλου, του οποίου οι περισσότερες λειτουργίες επιτελούνται συνειδητά – δηλαδή ελεγχόμενα και με τη θέληση μας, σε οποιοδήποτε χρόνο εμείς αποφασίσουμε – η αμυγδαλή λειτουργεί ασυνείδητα, παρά τη θέλησή μας. Όλοι οι μορφασμοί λοιπόν, τα βλέμματα, αλλά και οι κινήσεις του σώματος, που εκδηλώνονται άμεσα σε πρώτο χρόνο (χωρίς σκέψη), είναι «ειλικρινείς» (Goleman, D, 1995, pp. 13-29), παρέχοντας έτσι πληροφορίες για τα πραγματικά συναισθήματα που διέπουν τη συμπεριφορά του συνομιλητή μας (Myers, 1993, 35–39).

Με τη βοήθεια του σκεπτόμενου εγκεφάλου αναλύουμε όλες τις κινήσεις που παρατηρούμε κατά τη διάρκεια μίας έκνομης ενέργειας. Ας φέρουμε ως παράδειγμα τη ληστεία ενός καταστήματος: παρατηρούμε έντονη κινητικότητα στα πόδια, έντονο κοίταγμα και έλεγχο του χώρου (ελέγχουν εάν τους βλέπει κάποιος), αρκετά συχνά περιορισμένη κινητικότητα των άνω άκρων, προσπαθούν να μικρύνουν τον όγκο τους, ώστε να περάσουν απαρατήρητοι, και μία σειρά από κατευναστικές κινήσεις τους όπως ακούμπημα μύτης, σταύρωμα δακτύλων.



Φωτογραφία 9

### 2.3 Συναισθήματα – stress και σώμα.

Όπως αναφέρθηκε στα προηγούμενα κεφάλαια, τα συναισθήματα παράγονται από την αμυγδαλή, σε πρώτο χρόνο και αυθόρμητα. Οι οποιεσδήποτε εκφράσεις του σώματος, καθώς και οι εκφράσεις του προσώπου, γίνονται άμεσα, δίχως την παρεμβολή σκέψης. Σε αυτό το σημείο, για την αρτιότερη παρουσίαση του θέματος της παρούσας διπλωματικής, θα πρέπει να προσεγγίσουμε και αποσαφηνίσουμε, ώστε να γίνει κατανοητό, τι είναι το στρες – το έντονο άγχος. Η ανάγκη κατανόησης του στρες προκύπτει, διότι αποτελεί το βασικό αντικείμενο ανάγνωσης και ανάλυσης της γλώσσας του σώματος για τους μελετητές σε θέματα ασφάλειας, αλλά και στη παρούσα διπλωματική είναι βασική παράμετρος στην οποία αναφερόμαστε συχνά για επεξηγηματικούς και αποδεικτικούς λόγους. Ένας από τους προτεινόμενους ορισμούς είναι ο ακόλουθος:

«Το στρες είναι η ψυχική και σωματική κατάσταση που βιώνουμε, όταν καταλαβαίνουμε ότι οι απαιτήσεις στις οποίες πρέπει να ανταποκριθούμε είναι

μεγαλύτερες από τις δυνατότητες μας» (Medlook, 2017). — ή νομίζουμε ότι είναι, κατά την συμπληρωματική άποψη του συγγραφέα.

Ένα τυπικό παράδειγμα το οποίο εμπίπτει στα προαναφερόμενα, είναι το περιστατικό το οποίο συνέβη τον Δεκέμβριο του 1999 στα σύνορα Καναδά-ΗΠΑ. Μία γυναίκα τελωνιακός, η οποία εκτελούσε την υπηρεσία της ελέγχοντας τους εισερχόμενους στις ΗΠΑ επισκέπτες εκ του Καναδά, παρατήρησε μία ασυνήθιστη συμπεριφορά στη γλώσσα του σώματος ενός ατόμου. Κατά τη διάρκεια ελέγχου του Ahmed Reesam, παρά το ψύχος που λογικά επικρατούσε τον Δεκέμβριο μήνα, υπήρχε έντονη εφίδρωση στο πρόσωπό του, καθώς και μεγάλη νευρικότητα. Αυτό οδήγησε την Αξιωματικό του τελωνείου Diana Deen να του ζητήσει να βγει από το όχημα για περισσότερες διευκρινιστικές πληροφορίες σχετικά με τον σκοπό εισόδου του στη χώρα των ΗΠΑ.

Αμέσως ο Reesam προσπάθησε να διαφύγει τρέχοντας, όμως σύντομα συνελήφθη. Στο όχημά του βρέθηκε τεράστια ποσότητα εκρηκτικών υλών και μηχανισμών ενεργοποίησης αυτοσχέδιων εκρηκτικών μηχανισμών με χρονοκαθυστέρηση. Μετά τη διενεργηθείσα σχετική ανάκριση, παραδέχτηκε πως ήθελε να βάλει τη βόμβα στο αεροδρόμιο του Los Angeles.

Η υπερβολική νευρικότητα που ήταν έκδηλη μέσω των κινήσεων του σώματός του, η έντονη εφίδρωση η οποία προήλθε από το έντονο στρες (λόγω μεγάλους άγχους του μην συλληφθεί), ήταν τα κύρια σημάδια τα οποία οδήγησαν την αξιωματικό να αντιληφθεί ότι κάτι δεν πάει καλά. Παρόλο που το σκεπτόμενο μέρος του εγκεφάλου του προσπαθούσε να αποκρύψει τον σκοπό του, η αμυγδαλή του τον πρόδωσε, αφού δεν μπορούσε να ελέγξει τις ασυνείδητες αντιδράσεις του σώματος του. Χάρη λοιπόν στη παρατηρητικότητα της αξιωματικού, απετράπη ένα τρομοκρατικό χτύπημα (Navarro, 2007, σ. 27).

Αναλύοντας τις εγκεφαλικές λειτουργίες του δράστη, ο φλοιός του εγκεφάλου ή αλλιώς “σκεπτόμενος” εγκέφαλος, συνήθως παίζει τον ρόλο του ανειλικρινούς, του ψεύτη (Vrij, 2003, pp. 1-17). Είναι αυτός που έδωσε στον τρομοκράτη τη δυνατότητα να πει «Δεν έχω εκρηκτικά στο αμάξι», ενώ την ίδια στιγμή ιδρώνει, λόγω έντονου στρες που προερχόταν από την αμυγδαλή, και ταυτοχρόνως προέβαινε σε μία σειρά

κατευναστικών κινήσεων, αυτές ακριβώς που έγιναν αντιληπτές από την αξιωματικό υπηρεσίας του τελωνείου των ΗΠΑ.

Ένα άλλο περιστατικό, κατά το οποίο η γλώσσα του σώματος έπαιξε σημαντικό ρόλο στην αποτροπή μιας εγκληματικής πράξης, ήταν κατά την περίοδο που εργαζόμουν ως διευθυντής ασφαλείας στο καζίνο της Πάρνηθας. Ήταν το 2008, όταν ανέλαβα την ασφάλεια. Λίγους μήνες μετά, και ενώ επιθεωρούσα την κεντρική αίθουσα, παρατήρησα δύο άτομα τα οποία έδειχναν ύποπτη συμπεριφορά. Ενώ η αίθουσα κλιματιζόταν επαρκώς, παρουσίαζαν μία έντονη εφίδρωση. Επίσης, κατά τη διάρκεια της παραμονής τους στο χώρο των παιγνίων, δεν έπαιζαν καθόλου. Ήταν όρθιοι, με σταυρωμένα τα χέρια (εκδήλωση αμυντικής στάσης, όταν θέλουμε να προστατέψουμε τον εαυτό μας) και απλά παρατηρούσαν. Παρουσίαζαν έντονο κνησμό, στους βραχίονες και στη πλάτη. Πιθανότατα λόγω της έντονης εφίδρωσης

Στην αρχή στεκόντουσαν ο ένας απέναντι στον άλλον, ενώ στη συνέχεια πλησίασαν μειώνοντας τη μεταξύ τους απόσταση. Παρατηρούσαν και οι δύο έναν παίκτη, ο οποίος μάλλον είχε κερδίσει ένα σημαντικό ποσό (αργότερα έμαθα περί τα 25.000 ευρώ). Το άγχος τους ήταν έκδηλο κατά τη προσωπική μου άποψη, αλλά αρχικά δεν μπορούσα να προσδιορίσω τον λόγο. Μέχρι τη στιγμή που ο παίκτης που είχε κερδίσει το ποσό, άρχισε να μετακινείται εντός του καζίνο. Παρατήρησα ότι ξεκίνησαν να τον ακολουθούν σε όλη τη διαδρομή που έκανε εντός του καζίνο. Τη στιγμή που ο παίκτης αποφάσισε να εγκαταλείψει το καζίνο ήταν ακριβώς πίσω του κι τότε συνειδητοποίησα ότι έπρεπε να πάρω μία απόφαση ταχέως, διότι ήταν πλέον εμφανές τι ήθελαν να κάνουν —απλά δεν είχα αποδείξεις.

Τους σταμάτησα λοιπόν στην έξοδο, λίγα μέτρα πίσω από τον ανυποψίαστο πελάτη, και, με τη συνοδεία του προσωπικού του τμήματός μου, τους οδήγησα στο δωμάτιο ασφαλείας (όπου ο χώρος επιτηρείτο από κλειστό σύστημα καταγραφής, ώστε να μην μπορούν να ισχυριστούν ότι προχώρησα σε οποιαδήποτε βίαιη ενέργεια). Παράλληλα, ένα άτομο ασφαλείας συνόδευε διακριτικά (εν αγνοία του) τον πελάτη έως το αμάξι του, για να τον προστατεύσει σε περίπτωση που υπήρχε και τρίτος συνεργός εκτός των κτηριακών εγκαταστάσεων του καζίνο. Στο δωμάτιο ασφαλείας, μετά από εξέταση των διαβατηρίων, φάνηκε ότι κάτι δεν πήγαινε καλά: τα διαβατήρια είχαν λήξει και δεν είχαν ανανεωθεί για τρία χρόνια. Τους ανέφερα ότι αν



δεν μου εξηγούσαν για ποιο λόγο ακολουθούσαν τον πελάτη, θα φώναζα το τμήμα αλλοδαπών, το οποίο θα τους πήγαινε στο τμήμα για την περαιτέρω νόμιμη διαδικασία. Έκπληκτος άκουσα να ομολογούν με περίσσιο θράσος, ότι είχαν σκοπό να τον χτυπήσουν και να τον ληστέψουν εκτός καζίνο.

## 2.4 Το λυμβικό σύστημα και οι αντιδράσεις του ως μέσον επιβίωσης .

Ο λυμβικός εγκέφαλος μοιάζει με έναν υπολογιστή, ο οποίος είναι συνεχώς σε λειτουργία. Στόχος του είναι να αρχειοθετεί μνήμες από δυσάρεστα και επικίνδυνα γεγονότα, καθώς βεβαίως και από ευχάριστα, τα οποία αποθηκεύει προς μελλοντική χρήση. Αυτό μας έδινε και μας δίνει την ικανότητα, να κινούμαστε και να επιβιώνουμε σε έναν κόσμο με πολλούς κινδύνους (Goleman, 1995, σσ. 10-21).

Για παράδειγμα, αν μας δαγκώσει ένα ζώο (π.χ. ένα φίδι), αυτό καταγράφεται ως εμπειρία στο λυμβικό σύστημα και την επόμενη φορά που θα δούμε το ίδιο ζώο, αντιδρούμε αυτόματα, δίχως σκέψη, βασιζόμενοι στην πρώτη εμπειρία, η οποία έχει αποθηκευτεί στον λυμβικό εγκέφαλο. Αυτός είναι και ο λόγος που δύσκολα ξεχνάμε κάποιον που μας πλήγωσε, διότι το συναίσθημα καταγράφεται στο λυμβικό σύστημα που δεν είναι σκεπτόμενο, αλλά δομημένο να αντιδρά δίχως σκέψη (Goleman.D, 1995, σ. 207). Το αντίστοιχο συμβαίνει και με τις ευχάριστες αναμνήσεις που έχουν αποθηκευτεί. Έτσι, για παράδειγμα, εξηγείται η απεριόριστη χαρά που αισθανόμαστε, όταν βλέπουμε έναν παλιό μας φίλο.

Δύο άλλες αντιδράσεις του λυμβικού συστήματος, οι οποίες περιγράφονται στη φυσιολογία και αργότερα στην ψυχολογία ως το δίπτυχο του φόβου, είναι το fight (πάλεψε) or flight (ή πέταξε-φύγε) και αναφέρονται στις αντιδράσεις του ανθρώπινου οργανισμού, όταν βρίσκεται σε κίνδυνο. Οι αντιδράσεις “πάλη ή φυγή” είναι οι φυσικές επιλογές που διατηρούμε από τα προϊστορικά ακόμα χρόνια για την επιβίωση του είδους.

Εν τούτοις, είναι κατά τα δύο τρίτα (2/3) σωστές, αφού παραλείπεται ο τρίτος τρόπος αντιμετώπισης μιας απειλής ή ενός κινδύνου κατά της ζωής μας, που είναι το στιγμιαίο πάγωμα ή “freezing” αγγλιστί. Είναι η φυσική αντίδραση του ανθρώπινου

οργανισμού ενώπιον της μεγαλύτερης απειλής που μπορεί να δεχθεί, όταν δηλαδή αισθανόμαστε ότι κινδυνεύουμε να χάσουμε τη ζωή μας. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι κατά τη διάρκεια των περιστατικών που εξελίχθηκαν στα σχολεία Columbia και Virginia. Όταν οι εκτελεστές είχαν εισβάλει στα σχολεία και πυροβολούσαν αδιακρίτως, πολλοί μαθητές είχαν γλυτώσει τη ζωή τους, υποκρινόμενοι τους νεκρούς, ακόμα και όταν οι εκτελεστές βρίσκονταν λίγα μέτρα δίπλα τους

Στην πραγματικότητα αυτό που συνέβη ήταν η αναβίωση της αρχέγονης αντίδρασης του “παγώματος”, η οποία και τους έσωσε τη ζωή. Στη σύγχρονη εποχή το πάγωμα ενός ατόμου συμβαίνει και σε περιπτώσεις που κάποιοι προσπαθούν να τον εξαπατήσουν ή να προβούν σε μία άνομη πράξη εις βάρος του ή εμφανώς του λένε ψέματα (Navarro, 2007, σσ. 141-163).

Στις ΗΠΑ, η κατάσταση στην οποία εισέρχεται κάποιος “παγώνοντας” είναι γνωστή με τη ρήση “deer in the headlights” – ελάφια στους προβολείς – και εννοούν ακριβώς αυτό: τη χρονοκαθυστερήση από τη συνειδητοποίηση του κινδύνου μέχρι να ξεκινήσει κάποιος κάποια ενέργεια (δηλαδή της συμπλοκής ή της φυγής) (Navarro, 2007, σσ. 141-163).

Στην κατάσταση παγώματος εισέρχονται πολλές φορές οι άνθρωποι, όταν τους ρωτάς κάτι το οποίο γνωρίζουν ότι θα τους οδηγήσει σε μία δυσχερή θέση. Το πάγωμα ως αντίδραση αποτελεί μία ισχυρή ένδειξη ότι κάτι δεν πάει καλά (Gregory, 1999). Υιοθετείται ασυναίσθητα από τους υπόπτους παραβατικής συμπεριφοράς, οι οποίοι, όταν κάθονται, τοποθετούν τα πόδια τους πίσω από τα πόδια της καρέκλας και παραμένουν σε αυτή τη θέση “κλειδωμένοι” για αρκετή ώρα. Η κίνηση αυτή αποτελεί μία ισχυρή ένδειξη για τον ανακριτή ότι είναι βásiμες οι υποψίες που βαραίνουν τον ανακρινόμενο (Navarro, 2007, σ. 29). Η αντίδραση του παγώματος μπορεί να επέλθει στον άνθρωπο και με ακουστικά ερεθίσματα, όχι απαραίτητα μόνο με οπτικά.

Η φυγή ως μία φυσική αντίδραση των ανθρώπων υφίσταται ως επιλογή από τα προϊστορικά ακόμα χρόνια, σε περιπτώσεις που ο άνθρωπος αισθάνεται ότι απειλείται η ζωή του. Εάν, δηλαδή, η πρώτη αντίδραση, που είναι το πάγωμα, δεν μπορεί να οδηγήσει στην αποφυγή της απειλής που εμφανίζεται (π.χ σε περίπτωση που ο κίνδυνος είναι πολύ κοντά), τότε η δευτερεύουσα επιλογή είναι αυτή της φυγής.

Προφανώς, ο σκοπός της αντίδρασης της φυγής είναι να απομακρυνθούμε όσο το δυνατόν συντομότερα από την εστία κινδύνου. Δεν υπάρχει αντιπροσωπευτικότερο βίντεο που να απεικονίζει καλύτερα τα προαναφερόμενα περί παγώματος, από αυτό του τρομοκρατικού χτυπήματος που πραγματοποιήθηκε στα γραφεία της Χρυσής Αυγής στο Ν. Ηράκλειο Αττικής, το 2013. Σε αυτό γίνεται εμφανές ότι το στιγμιαίο πάγωμα ως αντίδραση εκδηλώθηκε και στους τέσσερις παρευρισκόμενους – θύματα των τρομοκρατών, όμως, ενώ οι δύο ακολούθησαν το φυσικό ένστικτο της φυγής και σώθηκαν από τα πυρά, οι άλλοι δύο παρέμειναν «παγωμένοι», με αποτέλεσμα ο εκτελεστής να τους δολοφονήσει σε απόσταση 20 εκατοστών (Εκτέλεση των Χρυσανγιτών, 2013).

Στη σύγχρονη εποχή οι απειλές, πλέον, έχουν σαφώς διαφοροποιηθεί και οι συνθήκες της ζωή μας είναι περισσότερο ασφαλείς από εκείνες των προϊστορικών χρόνων. Παρόλα αυτά, έχουμε διατηρήσει τη συνήθεια από εκείνη την εποχή να απομακρύνουμε το σώμα μας από κάτι που δεν μας αρέσει ή από κάποιον που δεν μας είναι συμπαθής (Navarro, 2007, σ. 31).

Η συμπλοκή είναι ο τελευταίος μηχανισμός με τον οποίο ο ανθρώπινος οργανισμός αντιδρά μέσω του λιμβικού συστήματος, όταν πλέον έχουν αποτύχει οι προηγούμενοι δύο μηχανισμοί ή δεν είναι δυνατόν να τεθούν σε εφαρμογή λόγω των συνθηκών. Για τη διαίωσιση του είδους, ο άνθρωπος – εξελισσόμενος βιολογικά – μετέτρεψε την αντίδραση του φόβου σε άμεση επιθετικότητα με έναν και μοναδικό σκοπό, αυτόν της επιβίωσης (Panksepp, 1998, p. 208).

Στην σύγχρονη κοινωνία έχουν αναπτυχθεί διάφοροι χειρισμοί, (πχ. λεκτικοί, ή μέσω χειρονομιών), οι οποίοι αντικατέστησαν τις συμπλοκές. (όχι πάντα βέβαια) έτσι πολλές φορές μπορεί να αναφέρουμε «Έχω μαλώσει με τον Γιώργο», και να εννοούμε ότι ανταλλάξαμε ύβρεις ή/και χειρονομίες και ότι γενικά υπήρχε λεκτική διαμάχη. Μία συνήθης κίνηση, όταν διαφωνούμε ή δε θέλουμε να βλέπουμε κάποιον, είναι το παρατεταμένο κλείσιμο των ματιών, συνοδευόμενο από τοποθέτηση των δακτύλων πάνω στα βλέφαρα μας.



Φωτογραφία 10 Πηγή(Navarro, 2007, σ. 33)

## 2.5 Κατευναστικές κινήσεις (Pacifying Behaviors)

Οι κατευναστικές κινήσεις χρήζουν ιδιαίτερης προσοχής από τους μελετητές της γλώσσας του σώματος και μπορούμε να πούμε ότι είναι όλες εκείνες οι κινήσεις που κάνουμε μη σκεπτόμενοι, με απώτερο σκοπό να ηρεμήσουμε τον εαυτό μας από μία κατάσταση στρες στην οποία οδηγηθήκαμε. Πρέπει να γίνει κατανοητό ότι, όταν οι άνθρωποι βρίσκονται σε κατάσταση στρες, κάνουν ακούσια κάποιες κινήσεις, οι οποίες έχουν ως απώτερο σκοπό να ηρεμήσουν και να ανακουφίσουν τον εαυτό τους (Navarro, 2007, 141–163).

Στη διεθνή βιβλιογραφία, αυτές οι κινήσεις αποκαλούνται “adapters”, σε ελληνική απόδοση “προσαρμοστικές”. Ο ρόλος αυτών των κινήσεων είναι να επαναφέρουν τον οργανισμό μας σε μία κατάσταση ηρεμίας και καθησυχασμού, ανακουφίζοντάς τον από μία κατάσταση έντονου άγχους, στην οποία οδηγηθήκαμε (Knapp & Hall, 2002, pp. 41-42).

Αυτές ακριβώς οι κινήσεις ήταν που μας καθοδήγησαν στο να εντοπίσουμε μέσα στην αίθουσα του καζίνο τους δύο επίδοξους ληστές, που αναφέραμε σε προηγούμενο κεφάλαιο. Ο Joe Navarro τις αποκαλεί “κατευναστικές κινήσεις” και αποτελούν ισχυρό δείκτη δυσφορίας (μη άνεσης) του ανθρώπου που τις εκτελεί ύστερα από συγκεκριμένες ερωτήσεις όταν υποβάλλεται σε μία ανακριτική διαδικασία. Επίσης, η ικανότητα αναγνώρισης αυτών των κινήσεων είναι ιδιαίτερα σημαντική, για τον απλό λόγο ότι αποτελούν ένδειξη ότι το άτομο το οποίο παρατηρούμε διακατέχεται από στρες.

Κατά τη διάρκεια της ανάκρισης ενός εγκληματία ή τρομοκράτη, οι ενδείξεις στρες σε συγκεκριμένες ερωτήσεις δίνουν τη δυνατότητα στον επαγγελματία ανακριτή να αποσπάσει σημαντικές πληροφορίες ή να βγάλει σημαντικά συμπεράσματα για τον ανακρινόμενο, που θα χρησιμοποιηθούν στην περαιτέρω ποινική διαδικασία. Έτσι λοιπόν, για παράδειγμα, αν σε ένα περιστατικό ανάκρισης ο ανακρινόμενος ρωτηθεί, «Γνωρίζετε τον κύριο Τάδε» και ο ερωτηθείς απαντήσει «όχι», αλλά ευθύς αμέσως αγγίζει τον λαιμό του ή το πρόσωπό του, τότε είναι εμφανές ότι αυτή η ερώτηση τον οδήγησε σε μία κατάσταση στρες και κατέφυγε ακούσια σε κατευναστικές κινήσεις, προκειμένου να ηρεμήσει τον εαυτό του. Δεν σημαίνει απαραίτητως ότι ψεύδεται. Γιατί το ψέμα δεν είναι ιδιαίτερα εύκολο να ανιχνευθεί. Είναι, όμως, εμφανές ότι η ερώτηση τον ενόχλησε και τον έφερε σε μία κατάσταση ελαφριάς, ίσως και μεγαλύτερης, δυσφορίας. (Navarro, 2007, σ. 37).

Το ακούμπημα του χεριού στο λαιμό είναι μία από τις πιο συνηθισμένες κινήσεις που κάνει κάποιο άτομο, όταν νιώθει άγχος ή δυσφορία. Στους άνδρες η κίνηση εκδηλώνεται τρίβοντας το πλαϊνό τμήμα του λαιμού ή κάτω από το σαγόι — στις γυναίκες εκδηλώνεται ακουμπώντας το στήρνο και, συγκεκριμένα, στο πάνω μέρος του στήρνου, κοντά στο “λακκάκι” όπως το αποκαλούμε στη καθομιλουμένη, του λαιμού. Όταν μία γυναίκα προβαίνει σε αυτήν την κίνηση, το κάνει γιατί μπορεί να νιώθει άβολα, ανασφαλής, φοβισμένη, αγχωμένη και γενικά όχι άνετα.



Φωτογραφία 11 Πηγή (Navarro, 2007, σ. 40)

Η συγκεκριμένη κίνηση γίνεται, όταν ο άνθρωπος νιώθει συναισθηματική ανησυχία, αμφιβολία ή ανασφάλεια (Navarro, 2007, σ. 40)

Χαρακτηριστικά, σε ένα περιστατικό, κατά το οποίο ένοπλος εγκληματίας φυγάς αναζητείτο από το FBI, συνέβησαν τα παρακάτω: Κατά τη διάρκεια αναζήτησής του, οι ομοσπονδιακοί πράκτορες κατευθύνθηκαν στο σπίτι της μητέρας του. Η πρώτη ερώτηση που έκανε ο πράκτορας του FBI Joe Navarro στη μητέρα του καταζητούμενου ήταν «Είναι ο γιος σας μέσα στο σπίτι;» — η γυναίκα απάντησε «όχι», φέρνοντας ταυτόχρονα το χέρι της στο λαιμό, καλύπτοντας το στήθος και ακουμπώντας το λακκάκι στο ύψος του λαιμού. Μετά από λίγο λεπτά, και αφού έδειχνε πιο ήρεμη πλέον, της τέθηκε η ερώτηση πάντα από τον Navarro «Υπάρχει η πιθανότητα, όσο λείπατε από το σπίτι και ήσασταν στη δουλειά σας, ο γιος σας να μπήκε μέσα χωρίς να το γνωρίζετε;» — η απάντηση της ήταν άμεση, «Όχι, θα το γνώριζα αυτό» και πάλι ταυτόχρονα έκανε την ίδια ακριβώς κίνηση. Μετά από την επανάληψη αυτής της κίνησης, οι υποψίες ότι έλεγε ψέματα είχαν σχεδόν επαληθευτεί. Για να επιβεβαιώσει, όμως, για άλλη μία φορά τις υποψίες του, φεύγοντας ο ντετέκτιβ τη ρωτά για άλλη μία φορά: «Είστε σίγουρη ότι ο γιος σας δεν είναι στο σπίτι, σωστά;». Για τρίτη συνεχόμενη φορά επαναλήφθηκε από τη γυναίκα η ίδια κίνηση. Σίγουρος, πλέον, ζήτησε εισαγγελική άδεια για να ερευνήσει το σπίτι και ο φυγάς βρέθηκε κρυμμένος σε μία ντουλάπα, κάτω από μερικές κουβέρτες (Navarro, 2007, σ. 38).



Φωτογραφία 12 – Πηγή:(Navarro, 2007, σ. 39)

Το τρίνιμο του μετώπου είναι επίσης μία ενδεικτική, κατευναστική κίνηση, ότι το άτομο προβληματίζεται από κάτι.



Φωτογραφία 13 – (Navarro, 2007, p. 40)

Το ακούμπημα–τρίνιμο του μετώπου είναι επίσης δείγμα έντονου εσωτερικού προβληματισμού από κάποιο γεγονός (Navarro, 2007, σ. 39). Όλες αυτές οι κινήσεις αποσκοπούν σε ένα πράγμα: να ηρεμήσουν το άτομο το οποίο βρίσκεται σε κατάσταση στρες. Αυτό επιτελείται με την κατάλληλη πίεση συγκεκριμένων νευρικών απολήξεων, οι οποίες μπορούν να απελευθερώσουν ενδορφίνες στο σώμα μας, ώστε ο εγκέφαλος να εισέλθει σε μία νηφάλια (Navarro, 2007), ήρεμη κατάσταση (Gregory, 1999)(Panksepp, 1998, σ. 272)

Έτσι, οποιαδήποτε κίνηση η οποία συμπεριλαμβάνει άγγιγμα των χεριών στο πρόσωπο – τη μύτη, το πηγούνι, το στόμα, το μέτωπο – ή στον λαιμό, τα μπράτσα και τους ώμους, η οποία εκτελείται από το άτομο υπό συνθήκες έντονου άγχους, όπως λ.χ μία ερώτηση που φέρνει τον ερωτώμενο σε δύσκολη θέση, έχει έναν και μοναδικό σκοπό: να επιφέρει την ηρεμία στο άτομο το οποίο βρίσκεται τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή σε αγχώδη κατάσταση. Οι άνδρες, κατά τη διάρκεια των κατευναστικών κινήσεων, προτιμούν να ακουμπούν το πρόσωπό τους, ενώ οι γυναίκες τον λαιμό τους, τα ρούχα τους, τα κοσμήματα τους, τα μπράτσα τους και τα μαλλιά τους. Όταν μιλάμε για κατευναστικές κινήσεις θα πρέπει να τονιστεί ότι ως

επί το πλείστον οι άνθρωποι, κατά τη διάρκεια της ζωής τους, αναπτύσσουν τις δικές τους προσωπικές κατευναστικές κινήσεις (μέρος της προσωπικής, ιδιοσυγκρασιακής γλώσσας του σώματος που έχει αναπτύξει ο κάθε άνθρωπος (βλ. προηγούμενο κεφάλαιο Προσωπικό Body Language): «Κάποιους τους ηρεμεί – για παράδειγμα – να μασάνε μαστίχα, άλλους να καπνίζουν τσιγάρο, άλλους να τρώνε περισσότερο ή να γλείφουν τα χείλη τους, άλλους το τρίψιμο στο πηγούνι ή να ακουμπούν το πρόσωπό τους, τέλος κάποιιοι μπορεί να παίζουν με διάφορα αντικείμενα, να φτιάχνουν τα μαλλιά τους, να ξύνουν τους ώμους τους, να δαγκώνουν τα μολύβια τους» (Navarro, 2007, σ. 41). Η συνεχής τακτοποίηση της γραβάτας με τα χέρια είναι συνήθως μία εικόνα ενός ανασφαλούς και στρεσαρισμένου ανθρώπου. Στην ουσία, προσφέρει στον εαυτό του τη δυνατότητα να φέρει τα χέρια του μπροστά από το στήθος, “προστατεύοντας” έτσι τον εαυτό του προς στιγμήν.



Φωτογραφία 14 – Πηγή (Navarro, 2007, σ. 42)

### 2.5.1. Κατευναστικές κινήσεις λαιμού

Το ακούμπημα ή το χάιδεμα στον λαιμό αποτελεί μία από τις πιο συνήθειες κινήσεις που κάνουν οι άνθρωποι, για να ηρεμήσουν τον εαυτό τους. «Κάποιο άτομο, στην προσπάθεια του να ηρεμήσει τον εαυτό του, μπορεί να τρίψει ή να κάνει και μασάζ στο πίσω μέρος του λαιμού του, κάποιος άλλος να αγγίζει το πλαϊνό τμήμα του λαιμού ή ακόμα και να τρίβει το πηγούνι του, καθώς και κάτω από αυτό, στη περιοχή του λαιμού, στο ύψος της καρωτικής αρτηρίας —μία κίνηση που περιλαμβάνεται στις κατευναστικές. Η περιοχή του λαιμού είναι πλούσια σε μεγάλο αριθμό νεύρων και



νευρικών απολήξεων, ένα ελαφρύ τρίψιμο ενίοτε πετυχαίνει ακόμα και μείωση της καρδιακής συχνότητας.» (Navarro, 2007, p. 42)

Η ελαφρά πίεση κυρίως πάνω στο ζυγωματικό νεύρο, στην περιοχή των καρωτικών τόξων (στο σημείο του λαιμού όπου ανιχνεύουμε την καρδιακή συχνότητα), έχουν ευεργετική επίδραση στο να ηρεμούν το άτομο και να το επαναφέρουν στην αρχική, ήρεμη, επιθυμητή κατάσταση. Γενικότερα, υπάρχουν διαφορές μεταξύ ανδρών και γυναικών όσον αφορά τη χρήση της περιοχής του λαιμού ως κατευναστικού σημείου.



Φωτογραφία 15 – Πηγή (Navarro, 2007, p. 43)

«Οι γυναίκες συνήθως θα ακουμπήσουν τον λαιμό τους ή θα παίξουν με κάποιο κολιέ, που μπορεί να φορούν στο λαιμό. Μπορεί να καλύπτουν το πάνω μέρος του στέρνου, στο ύψος που οι άνδρες έχουν το μήλο του Αδάμ. Αυτό το κάνουν ιδιαίτερα όταν αισθάνονται αγχωμένες, ανασφαλείς, απειλούμενες και όταν, γενικότερα, δεν αισθάνονται ιδιαίτερα άνετα με το περιβάλλον ή την κατάσταση στην οποία βρίσκονται. Έχει ξεχωριστό ενδιαφέρον το γεγονός ότι, όταν βρίσκονται σε κατάσταση κύησης, ενώ ξεκινούν τη κίνηση με το χέρι στο ύψος του λαιμού, στη συνέχεια το χέρι τους καταλήγει στην κοιλιά —κίνηση η οποία προφανώς υιοθετείται ασυνείδητα, έτσι ώστε να προστατεύσουν το έμβρυο που κυοφορούν» (Navarro, 2007, σ. 45).

### **2.5.2 Καθησυχαστικές κινήσεις συμπεριλαμβανομένου του προσώπου.**

Το πρόσωπο σε συνεργασία με τα χέρια αποτελεί ένα από τα πιο συνηθισμένα σημεία συσχετισμού ανάπτυξης των κατευναστικών κινήσεων. Οι πιο συνήθεις κινήσεις είναι: να ακουμπά το άτομο με τα χέρια τη μύτη στιγμιαία, να τρίβει το πηγούνι του σε συνδυασμό με μισό σταύρωμα των χεριών ή να τρίβει τον λοβό των αυτιών, να αγγίζει τα χείλη του με τα δάχτυλα του. Ακόμα και τρίψιμο στα μάγουλα με τις παλάμες είναι σύνηθες. Ενίοτε, μπορεί να τρίψει το μέτωπο του, ιδιαίτερα σε έντονες στιγμές προβληματισμού-άγχους. Ο μεγάλος αριθμός νευρώνων που υπάρχουν στο πρόσωπο σε συνδυασμό με τις κατευναστικές κινήσεις βοηθά στο να επέλθει στο άτομο η επιθυμητή ηρεμία (Navarro, 2007, σ. 45).

### **2.5.3 Υπερβολικό χασμουρητό.**

Το υπερβολικό χασμουρητό αρκετά συχνά είναι ένας τρόπος για να λάβει ο οργανισμός το παραπάνω οξυγόνο που του είναι αναγκαίο την χρονική στιγμή, κατά την οποία η αναπνοή του γίνεται βραχεία λόγω του έντονου στρες. Επίσης το χασμουρητό συμβάλλει στην καταπολέμηση της ξηρασίας που επέρχεται στη στοματική κοιλότητα. Όταν χασμουριόμαστε πιέζονται οι σιελογόνοι αδένες και εκκρίνεται σάλιο στη στοματική κοιλότητα, με σκοπό να καταπολεμηθεί το έντονο στέγνωμα που υπάρχει όποτε συντρέχουν συνθήκες άγχους (Navarro, 2007, p. 45).

### **2.5.4 «Καθάρισμα μηρών»**

Σε αυτή την αυθόρμητη καθησυχαστική κίνηση, οι παλάμες ακουμπούν τα πόδια στο ύψος των μηρών και εκτείνονται ενίοτε ως τα γόνατα. Συνήθως η κίνηση γίνεται μία φορά. Όταν επαναλαμβάνεται γίνεται στην ουσία με σκοπό να επιδράσει ως “ηρεμιστικό” μασάζ. Αρκετές φορές γίνεται και από άτομα τα οποία έχουν έντονη εφίδρωση στις παλάμες, με σκοπό να καθαρίσουν τα χέρια τους πριν από μία χειραγία. Συνήθως η κίνηση αυτή γίνεται με τα άκρα κάτω από το τραπέζι, γίνεται όμως εύκολα αντιληπτή από το κούνημα των ώμων του ατόμου που επιτελεί την κίνηση. Αυτού του είδους η συμπεριφορά αποτελεί μια καλή ένδειξη ότι το άτομο είναι αγχωμένο (Navarro, 2007, σ. 46).

Όπως ανέφερε ο Joe Navarro, αυτή η κίνηση είναι ιδιαίτερα σημαντική, γιατί από την εμπειρία του, όταν στον ύποπτο επιδεικνύεται ένα αποδεικτικό στοιχείο όπως μια φωτογραφία από τον τόπο του εγκλήματος συμβαίνει αυτόματα. Δεν θα πρέπει, όμως, να θεωρηθεί 100% κίνηση υπόπτου ατόμου, μιας και παρόμοια κίνηση κάνουν ακόμα και οι αθώοι, λόγω του έντονου στρες που βιώνουν κατά τη διάρκεια της ανάκρισης (Frank, 2006, σσ. 248-249).

### 2.5.5 Καθησυχαστική συμπεριφορά συμπεριλαμβανομένων θορύβων

Το σφύριγμα, ενίοτε, είναι μια αντίδραση από κάποιους ανθρώπους, για να ηρεμήσουν τον εαυτό τους. Περιπατώντας σε έναν άγνωστο δρόμο που δεν έχει φωτισμό, μπορεί να έχει συμβεί στους περισσότερους, να σφυρίζουν προσπαθώντας να καλμάρουν τον εαυτό τους. Επίσης, ένα αρκετά μεγάλο μέρος των ανθρώπων μπορεί και να μιλούν στον εαυτό τους, όταν είναι στρεσαρισμένοι, με απώτερο σκοπό να τον ηρεμήσουν. Το χτύπημα των δακτύλων μας σε κάποιο αντικείμενο ή το χτύπημα ενός στυλό σε κάποιο σημείο που παράγει ρυθμικούς θορύβους είναι επίσης συνηθισμένοι τρόποι χαλάρωσης (Navarro, 2007, p. 45).

## 2.6 Ανακεφαλαίωση

Το στρες, είτε αφορά τρομοκράτη είτε αφορά κοινό εγκληματία, εκφράζεται μέσω του λιμβικού συστήματος με τα ίδια χαρακτηριστικά. Μέσα στις ενότητες του 2<sup>ου</sup> κεφαλαίου αναλύσαμε έξι (6) περιστατικά τρομοκρατίας και κοινού εγκλήματος. Στη μία περίπτωση η αξιωματικός τελωνείου των ΗΠΑ απέτρεψε ένα τρομοκρατικό χτύπημα. Στη δεύτερη περίπτωση απειράπη μια ληστεία, με τα όποια πιθανά συνεπακόλουθα. Κοινά σημεία είναι η νευρικότητα που διακατέχει το άτομο και εκφράζεται με την έντονη κινητικότητα άκρων και την εφίδρωση. Επίσης, τα συνεχή αγγίγματα στο πρόσωπο, όπως λ.χ. στο μέτωπο, αλλά και στην περιοχή του λαιμού, θα πρέπει να ληφθούν ιδιαίτερα υπόψη, καθώς αποτελούν συνήθεις αντανακλαστικές κινήσεις των ανθρώπων, όταν διακατέχονται από στρες. Αξιοσημείωτο είναι ότι κοινά σημεία της γλώσσας του σώματος είναι εμφανή τόσο στα περιστατικά τρομοκρατίας όσο και του κοινού εγκλήματος.

## **ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3**

### **ΚΙΝΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΑΚΡΩΝ ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΟ ΣΩΜΑ**

### **ΣΕ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΡΕΣ**

#### **3.1 Εισαγωγή**

Σε αυτό το κεφάλαιο θα επικεντρωθούμε στις κινήσεις των άκρων. Θα αναφερθούν ορισμένες από το πλήθος των πληροφοριών που μπορούμε να αποκομίσουμε παρατηρώντας τα χέρια και τα πόδια των ανθρώπων, όταν αυτοί βρίσκονται σε κατάσταση στρες. Οι θέσεις των χεριών μελετώνται και σε σχέση με τον κορμό του σώματος.

#### **3.2 Κινήσεις άνω άκρων**

Τα χέρια στην καθημερινότητα εκτελούν έναν απίστευτο αριθμό λειτουργιών και, μεταξύ άλλων, χρησιμοποιούνται ευρέως και για τη μη λεκτική επικοινωνία μας. Θα επικεντρωθούμε ιδιαίτερα στις κινήσεις και θέσεις των χεριών, όταν το άτομο βρίσκεται υπό την επήρεια μίας αγχώδους κατάστασης, σε συσχετισμό πάντα φυσικά με το υπόλοιπο σώμα. Ο Βούδας αναφέρει σε κάποιο ρητό του ότι «Η σοφία απορρέει από τη παρατήρηση». Πέρα λοιπόν από τις βιβλιογραφικές αναφορές, που εκτενώς χρησιμοποιούνται στην παρούσα διπλωματική με στόχο την τεκμηρίωση του θέματός της, κρίθηκε σκόπιμο να αναφερθούν και ορισμένα περιστατικά, που επιβεβαιώνουν με τον καλύτερο τρόπο τις βιβλιογραφικές αναφορές και αποτελούν από μόνα τους ένα αξιόπιστο δείγμα κινησιολογικής ανάλυσης του στρες, αρκεί να είναι κανείς παρατηρητικός κατά την προσέγγιση και την μελέτη τους.



Φωτογραφία 15 Πηγή: (Navarro, 2007, p. 149)

Η παραπάνω κίνηση των χεριών, δηλαδή ενωμένα με μπλεγμένα δάκτυλα, αποτελεί καθολική έκφραση (universal expression) — σήμα και ένδειξη στρες παγκοσμίως, σύμφωνα με τον συγγραφέα και πρώην πράκτορα του FBI, Joe Navarro (Navarro, 2007, p. 149) Υιοθετείται από τα άτομα τα οποία βρίσκονται σε κατάσταση στρες, ανεξαρτήτως φύλου, και αποτελεί ισχυρή ένδειξη ότι το άτομο βρίσκεται σε αγχώδη κατάσταση. Ας παρατηρήσουμε, όμως, παρακάτω εικόνες από βίντεο ντοκουμέντα, τα οποία επιβεβαιώνουν τα προαναφερόμενα.

Στη πρώτη περίπτωση, λοιπόν, παρατηρούμε την κινητική συμπεριφορά του δολοφόνου του Ρώσου πρέσβη στην Άγκυρα, Andrei Karlov, δύο λεπτά πριν την εκτέλεση της δολοφονίας. Το πλέξιμο των δακτύλων είναι μία κλασική κίνηση άγχους, η οποία δεν είθισται σε συνοδούς ασφαλείας, δεδομένου ότι ο συνοδός πρέπει να έχει τα χέρια του σε ετοιμότητα, ώστε να μπορεί να τραβήξει το όπλο του



Φωτογραφία 17 (Karlov Andrei, 2016)



Φωτογραφία 18 (Karlov Andrei, 2016)



Φωτογραφία 19 (Karlov Andrei, 2016)

Στη δεύτερη περίπτωση, έχουμε ένα ζευγάρι απατεώνων σε κοσμηματοπωλείο, οι οποίοι αφαίρεσαν μια χρυσή καδένα. Το πλέξιμο των δακτύλων είναι μία κίνηση η οποία φανερώνει στρες. Παρότι έχουμε τέσσερις διαφορετικές περιπτώσεις – έναν εγκληματία, έναν κλέφτη και δύο άτομα που ψεύδονται – το στρες εκδηλώνεται με την ίδια κινητική συμπεριφορά, ανεξάρτητα από την ηλικία και το φύλο των δραστών, καθώς και τα χαρακτηριστικά του αδικήματος που διαπράττεται.



Φωτογραφία 20 – Πηγή Ιδιωτ. Βίντεο

Στη τρίτη περίπτωση έχουμε την εκπρόσωπο του FBI, η οποία δέχεται καταγιισμό ερωτήσεων παρουσία τηλεοπτικών συνεργείων, αλλά και παρουσία κοινού σχετικά με τις υποκλοπές τηλεφωνικών συνομιλιών πολιτών των ΗΠΑ, τις οποίες έχει μεθοδεύσει η υπηρεσία της. Το ερώτημα που της θέτουν είναι αν κάθε φορά που τίθεται κάποιο θέμα ασφάλειας, η υπηρεσία της, ανεξέλεγκτη, προβαίνει σε τηλεφωνικές υποκλοπές πολιτών των ΗΠΑ. Λογικό είναι να έρθει σε κατάσταση στρες το να ρωτάς την εκπρόσωπο μιας μυστικής υπηρεσίας αν η υπηρεσία της υποκλέπτει πληροφορίες, ακούγεται σαν ρητορική ερώτηση. Εν τούτοις, θεωρητικά, υπάρχει διαδικασία η οποία θα πρέπει να ακολουθείται. Η απάντησή της είναι «Κάθε φορά που έχουμε περίπτωση εθνικής ασφάλειας, ο νόμος δεν επιτρέπει άμεσα υποκλοπή, αλλά πρέπει πρώτα το θέμα να τεθεί στον δικαστή, ο οποίος θα αποφασίσει».

Σε όλη τη διάρκεια της συνέντευξης, τα δάκτυλα των χεριών της ήταν πλεγμένα. Από τη στάση με τα χέρια ακουμπισμένα πάνω στο τραπέζι, μεταπηδούσε σε στάση “προσευχής” κρατώντας, πάντα, σφιχτά πλεγμένα τα δάχτυλα. Παράλληλα, και για όση ώρα μιλούσε, ήταν ιδιαίτερα εμφανές ότι διακατεχόταν από έντονο στρες, μην μπορώντας να παραμείνει σταθερή στη θέση της, γλείφοντας τα χείλια της – ένδειξη στρες λόγω στεγνώματος τόσο της στοματικής κοιλότητας όσο και των χειλιών (NSALiES, 2012). Έσφιγγε αρκετές φορές τα χείλια, σημάδι που αποτελεί επίσης ένδειξη ότι δεν ένιωθε άνετα και δυσφορούσε (είναι μία από τις “παγκόσμιες” εκφράσεις)



Φωτογραφία 21

(NSA&FBI, 2012)





Φωτογραφία 22 (NSA&FBI, 2012)

Στη τέταρτη περίπτωση έχουμε τον επικεφαλής μίας θρησκευτικής κοινότητας που “ανακρίνεται” από έναν δημοσιογράφο, περί του αν αληθεύει ότι στην κοινότητα της οποίας ηγείται εφαρμόζονται τιμωρίες και χρησιμοποιούνται απειλές για όποιον αποκαλύψει τι συμβαίνει μέσα σε αυτήν. Αξιοσημείωτο το ότι μέλος της θρησκευτικής αυτής κοινότητας ήταν και ένας γερουσιαστής του κογκρέσου, ο Μιντ Ρούντνι.

Η συνέντευξη ξεκινά με την εξής ερώτηση του δημοσιογράφου «Είναι αλήθεια ότι υπάρχουν τιμωρίες μέσα στην θρησκευτική σας κοινότητα, στη περίπτωση που κάποιο μέλος διαρρεύσει πληροφορίες σε τρίτους;». Ο ερωτώμενος, με πλεγμένα τα δάχτυλα όπως στη παρακάτω φωτογραφία, του απαντά «Όχι δεν υπάρχουν». Τη στιγμή που απαντά «όχι», το κεφάλι του γνέφει προς τα κάτω, δηλαδή καταφατικά. Το στόμα λέει «όχι» και το σώμα απαντά «ναι». Εδώ υπάρχει μία φανερή ασυμφωνία του λόγου, ο οποίος όπως αναλύσαμε προέρχεται από τα κέντρα ομιλίας που βρίσκονται στον φλοιό του εγκεφάλου, δηλαδή στο σκεπτόμενο, ελεγχόμενο τμήμα του, και της κίνησης του σώματος, η οποία προέρχεται ασυνείδητα από το λυμβικό σύστημα (συγκεκριμένα την αμυγδαλή), η οποία περιλαμβάνεται στο μη ελεγχόμενο, και σύμφωνα με τους Goleman & Navarro ειλικρινές μέρος του εγκεφάλου. Αμέσως επαναλαμβάνει «Δεν έχουμε κανενός είδους “τιμωρίες” στον ναό μας», εκτελώντας τη γνωστή κίνηση (με το κεφάλι) προς τα κάτω, γνέφοντας δηλαδή για δεύτερη φορά καταφατικά.



Φωτογραφία 23 (Mormons Lies, 2016)



Φωτογραφία 24 (Mormons Lies, 2016)

Ο δημοσιογράφος παρεμβάλλεται άμεσα και συμπληρώνει «Αλλά παλαιότερα είχατε;». Ο ηγέτης απαντά κατευθείαν «Ναι, είχαμε», γνέφοντας πάλι με το κεφάλι θετικά. Είναι προφανές ότι και στην άρνηση, αλλά και στην κατάφαση έγενεφε θετικά. Το ερώτημα που μπορεί εύλογα να τεθεί είναι: πώς στην απάντηση «Ναι, είχαμε», ενώ γνέφει καταφατικά, ψεύδεται. Η απάντηση βρίσκεται στο παρατεταμένο κλείσιμο των ματιών την ώρα που λέει «είχαμε». Αμέσως φέρνει τα χέρια με πλεγμένα δάκτυλα στο ύψος κάτω από το πηγούνι, μπροστά από το στήθος, και δαγκώνει έντονα τα χείλια του – δείγμα δυσφορίας και στρες.



Φωτογραφία 25 (Mormons Lies, 2016)

Η μελέτη της γλώσσας του σώματος βασίζεται στην παρατήρηση όλων των μερών του σώματος: της κεφαλής, του κορμού, των ποδιών και, φυσικά, των χεριών. «Τα χέρια των ανθρώπων στην καθημερινή επικοινωνία αποτελούν σημαντική ένδειξη της συναισθηματικής τους κατάστασης. Όσο περισσότερο απομακρύνονται από τον κορμό του σώματος, τόσο αυτό συνιστά ένδειξη του ότι είναι χαλαροί και περνούν καλά. Για παράδειγμα, μπορείτε να παρατηρήσετε τα παιδιά όταν παίζουν, πώς κουνούν τα χέρια τους πέρα δώθε, ή ακόμα πώς κουνούν τα χέρια τους οι ενήλικες, όταν είναι χαρούμενοι και μιλούν ενθουσιασμένοι για κάτι. Το ακριβώς αντίθετο συμβαίνει, όταν οι άνθρωποι είναι στρεσαρισμένοι: τα χέρια τους τείνουν να είναι προς τα κάτω και πλησίον του κορμού. Γενικότερα οι κινήσεις περιορίζονται, και όταν μάλιστα είναι εκνευρισμένοι ή φοβισμένοι, τα χέρια τείνουν να πλησιάζουν κοντά στα πλευρά τους ή να είναι κολλητά μπροστά από το στήθος τους. Αυτή είναι μια συνήθης αντανακλαστική τακτική επιβίωσης και γίνεται ασυναίσθητα από τους ανθρώπους, όταν θέλουν να προστατέψουν τον εαυτό τους από κάποιο επερχόμενο κίνδυνο. Ένα ακόμα χαρακτηριστικό παράδειγμα των κινήσεων των χεριών συμβαίνει στους επίδοξους κλέφτες καταστημάτων, οι οποίοι στην προσπάθειά τους να περάσουν απαρατήρητοι, περιορίζουν τις κινήσεις τους και, στην ουσία, αυτό είναι που τους κάνει περισσότερο αντιληπτούς σε κάποιον εκπαιδευμένο υπάλληλο

ασφαλείας» (Navarro, 2007, σσ. 110-114) Σε αρκετά βίντεο βομβιστών αυτοκτονίας υπάρχει ένας μεγάλος περιορισμός των κινήσεων των χεριών τους, ορισμένοι δε κρατούν στο χέρι τους και κάποιο φάκελο, όπως μπορείτε να δείτε στο βίντεο της παραπομπής (Suicidebombattack: Kabulsuicidebombercaughtoncamera, 2014), ο οποίος ουσιαστικά δικαιολογεί οπτικώς την ακαμψία του χεριού, όπου βρίσκεται το κουμπί ενεργοποίησης του εκρηκτικού μηχανισμού, και λειτουργεί έτσι ως μέσο απόκρυψης (24 Breaking: CCTV footage of suicide bomber who attack in Quetta have been obtained by 24 News, 2016).

Και στις δύο περιπτώσεις μπορεί κανείς να παρατηρήσει την ακινησία των άνω άκρων, ενώ στη δεύτερη περίπτωση, στην Quetta, το περπάτημα του δίχως συγκεκριμένη κατεύθυνση, θυμίζει τον βομβιστή αυτοκτονίας στο αεροδρόμιο της Βουλγαρίας. Εν τούτοις, ο συγκεκριμένος βομβιστής αυτοκτονίας (της Quetta) κρατά ενίοτε τον φάκελο σφιχτά επάνω στο κορμό του με τα δύο χέρια (κλασική ένδειξη στρες τα χέρια κολλητά στο σώμα). Περιφέρεται για αρκετή ώρα στο ίδιο σημείο χωρίς να εισέρχεται στο κτήριο.

### 3.3 Κινήσεις κάτω άκρων

Ο πρώην πράκτορας του FBI, Joe Navarro δίνει ιδιαίτερη βαρύτητα στα μη προφορικά σήματα που λαμβάνει κάποιος σε μία συζήτηση από τα πόδια του ατόμου, αναφέροντας πως τα θεωρεί πολύ πιο αξιόπιστα σημάδια από τις εκφράσεις του προσώπου, που στην καθημερινότητα έχουμε μάθει να αποκρύπτουμε από νεαρή ηλικία. Πολλές φορές, για παράδειγμα, έχουμε ακούσει τη φράση «Μην κάνεις τώρα αυτή την γκριμάτσα» (π.χ. για ένα φαγητό που δε μας είχε αρέσει, όταν ήμαστε μικρότεροι) ή «Μην στραβομουτσουνιάζεις που θα έρθουν τα ξαδέλφια σου». Μας εκπαιδεύουν από μικρή ηλικία να μη δείχνουμε μέσω των εκφράσεων του προσώπου μας αυτό που αισθανόμαστε. Αυτό που δεν μπορούν να εκπαιδεύσουν, όμως, είναι την αμυγδαλή, η οποία δρα σε πρώτο χρόνο αυτόματα. Άσχετα αν μετά εμείς προσποιούμαστε ρίχνοντας ένα ψεύτικο μειδίαμα, προκειμένου να καλύψουμε τα πραγματικά μας συναισθήματα. Η συγκάλυψη αυτών που αισθανόμαστε μέσω του προσώπου γίνεται πολλές φορές στην καθημερινότητα μας, κάτι που αποδίδεται πολύ εύστοχα στην αγγλική λέξη “pokerface”: όταν παίζεις poker οι συμπαίκτες δεν πρέπει

να καταλαβαίνουν τι φύλλα έχεις, ώστε να ποντάρουν ανεπηρέαστοι – κοινώς μπλοφάρεις.

Από το βάδισμα, που φυσικά εμπίπτει στις κινήσεις ποδιών, πολλές φορές μπορούμε να συμπεράνουμε την ψυχική κατάσταση ενός ατόμου. Οι επιστήμονες έχουν καταγράψει περίπου 40 διαφορετικούς τύπους βαδίσματος (Morris, 1985, 229–230). Είναι οικείες και αναγνωρίσιμες φράσεις όπως “περπατούσε λυπημένος” (μικρά, αργά, νωχελικά βήματα) ή “περπατούσε και πετούσε” από την χαρά του (γρήγορα, ζωηρά βήματα) ή περπατούσε προβληματισμένος (αργά βήματα, με τα χέρια στις τσέπες) κ.λπ.

Αξίζει να παρατηρήσουμε στο βίντεο που υπάρχει στο διαδίκτυο το περπάτημα του βομβιστή αυτοκτονίας στο αεροδρόμιο του Burgas στη Βουλγαρία, που έγινε το 2012. Ο συγκεκριμένος βομβιστής αυτοκτονίας είχε εισέλθει στη Βουλγαρία με πλαστά έγγραφα. Γνώριζε εκ των προτέρων ότι ένα λεωφορείο θα παραλάμβανε γκρουπ Ισραηλινών. Το αποτέλεσμα ήταν 7 νεκροί και 34 τραυματίες. Λίγο πριν την έκρηξη, οι κάμερες δείχνουν έναν νεαρό με καπέλο, γυαλιά ηλίου και μούσι, φορτωμένο με σακίδιο μπρος-πίσω, φορώντας βερμούδα και έχοντας τα χέρια στις τσέπες, να εισέρχεται στον χώρο του αεροδρομίου. Το περπάτημά του, όπως και αρκετών άλλων βομβιστών, θα το χαρακτήριζα ως περπάτημα “μελλοθανάτου”: αργό βήμα νωχελικό, ανέμελο, δίχως να νοιάζεται για οτιδήποτε, μιας και σε λίγο η ζωή του θα τελείωνε. (RT, 2012). Σαφώς όλοι οι βομβιστές δεν περπατούν με τον ίδιο τρόπο ακριβώς.

Σε μία άλλη περίπτωση βομβιστή αυτοκτονίας, η οποία καταγράφηκε από κάμερες και υπάρχει στο διαδίκτυο, ο βηματισμός του έμοιαζε επίσης αργός, φαινόταν χαμένος, αλλά περπατούσε και με σταυρωμένα τα χέρια (είναι μία στάση που πάντα δείχνει αρνητικά συναισθήματα και ότι μπορεί να αποκρύπτει κάτι (Navarro, 2007, σ. 108) ή εκφράζει διαφωνία του υποκειμένου τη στιγμή που του ανακοινώνεται κάτι μη αρεστό.



Φωτογραφία26 Πηγή: (Navarro, 2007, p. 94)

Στάση με όχι θετικά συναισθήματα κατά τους Joe Navarro και Allan Pease

Σε αυτή την επίθεση που πραγματοποιήθηκε στη Κωνσταντινούπολη σκοτώθηκαν 5 άτομα. (D.K, 2016) Η λήψη της 28 λίγα δευτερόλεπτα πριν την έκρηξη



Φωτογραφία 27 Πηγή (D.K, 2016)



Φωτογραφία 28 Πηγή (D.K, 2016)

Όταν υπάρχει νευρική αντανάκλαση, αυτή συνήθως αντανάκλαται και στα πόδια, που μπορεί να φαίνεται σαν “μυόσπασμα” (τικ) μερικές φορές. Γίνεται ακόμα και όταν είναι κάποιος είναι όρθιος ή καθιστός, καθώς πατά στις μύτες των ποδιών (το νευρικό κούνημα των ποδιών).

Όταν κάποιος ετοιμάζεται να ξεκινήσει προς μία κατεύθυνση, συνήθως τα πόδια του δείχνουν κάπως έτσι



Φωτογραφία 29 Πηγή: (Navarro, 2007, p. 66)

Επίσης ο βηματισμός των στρεσαρισμένων ατόμων κατά τη διάρκεια βαδίσματος διαφέρει από αυτό του μέσου όρου και συνήθως είναι πιο γρήγορος.

### Πίνακας 3.1

Συγκριτικός πίνακας περιστατικών τρομοκρατίας και κοινού εγκλήματος στα οποία η κινητική συμπεριφορά των δραστών μοιάζει:

<p>(Επίθεση τρομοκράτη με μαχαίρι στο Ισραήλ σε στάση λεωφορείου)</p> <p>Βηματισμός με το ένα χέρι “κολλημένο” στο σώμα και το ένα πόδι να εκτελεί μικρότερο βήμα</p>	<p>Παρόμοιες κινήσεις από άτομα που φέρουν όπλο επάνω τους, αλλά και παρόμοιος βηματισμός του Vladimir Putin και συνεργατών του.</p>
<p>Έντονη εφίδρωση, κνησμός σε διάφορα σημεία του σώματος (τρομοκράτης) στα σύνορα Καναδά ΗΠΑ</p>	<p>Συμμορία ληστών εντός καζίνο σε απόπειρα ληστείας εις βάρος πελάτη</p>
<p>Ο Τούρκος δολοφόνος του Ρώσου πρέσβη Andrei Karlov στην Άγκυρα πλέκει τα δάχτυλά του με νευρικότητα, ενώ το σώμα του είναι σφιγμένο (ISIS)</p>	<p>Γυναίκα του FBI σε δημόσια συνέντευξη, καθώς και ο αρχηγός της αίρεσης των Μορμόνων με παρόμοια κινητική συμπεριφορά, και οι δύο καθημενοί όμως.</p>
<p>Επίθεση καμικάζι στην Τουρκία: πριν την έκρηξη σταύρωμα χεριών (ISIS)</p>	<p>Σκάνδαλο Watergate – Richard Nixon: Αμυντική στάση με σταύρωμα χεριών. Γνέψιμο καταφατικό, ενώ αρνείται την εμπλοκή του</p>
<p>Αποστροφή βλέμματος (προς αντικείμενο επιδεικνυόμενο) : περίπτωση κατασκοπείας-τρομοκρατίας εις βάρος ΗΠΑ</p>	<p>Παρόμοια κινητική συμπεριφορά κατά τη κλοπή εντός καζίνο από εργαζόμενο προσωπικό.</p>
<p>Γρήγορος βηματισμός, ασύμμετρο βάδισμα ένδειξη στρες. Ο διαφυγών τρομοκράτης μετά την επίθεση στο αεροδρόμιο των Βρυξελλών και στη συνέχεια στο Μετρό</p>	<p>Ο συγκεκριμένος τρόπος βαδίσματος παρατηρείται σε πλήθος ατόμων, οι οποίοι είθισται να βρίσκονται σε κατάσταση στρες.</p>



Ο Τούρκος δολοφόνος του Ρώσου πρέσβη στην Άγκυρα: σταύρωμα δακτύλων, άγγιγμα μύτης, νευρικήτητα στα κάτω άκρα	Ληστές (περιστατικό ζευγαριού) εντός καταστήματος κοσμηματοπωλείου
Επίθεση Καμικάζι Quetta: κοφτό βήμα, κολλημένο χέρι στο σώμα με την πρόφαση κρατήματος φακέλου στο δεξί χέρι και κοντά στο σώμα	Κινησιολογία Προέδρου και άλλων αξιωματούχων Ρωσίας, καθώς και ειδικών ασφαλείας που φέρουν επάνω τους όπλο για χρόνια
Επίθεση Καμικάζι στο αεροδρόμιο Βουλγαρία: χέρια στις τσέπες, βάδισμα χωρίς συγκεκριμένη κατεύθυνση	Παρόμοιες κινήσεις πραγματοποιεί ληστής σε κοσμηματοπωλείο του εξωτερικού.

### 3.4 Ανακεφαλαίωση

Σε αυτό το κεφάλαιο εξετάσαμε διεξοδικά με διάφορα παραδείγματα σε τι κινήσεις προβαίνει κάποιο άτομο υπό την επίρεια στρες-έντονου άγχους με τα άνω άκρα. Είδαμε ότι το στρες εκφράζεται με συγκεκριμένες κινήσεις: είτε σταύρωμα των χεριών, είτε πλέξιμο των δακτύλων, είτε με μια σειρά κατευναστικών κινήσεων, οι οποίες είναι κοινές σε έναν βομβιστή αυτοκτονίας μέχρι σε κάποιον στρεσαρισμένο άνθρωπο που αποκρύπτει μια εγκληματική πράξη ή, ακόμα, και σε κάποιον ο οποίος νιώθει απειλούμενος ότι θα εκτεθεί. Και σε αυτό το κεφάλαιο παρατηρούνται κοινές στάσεις και κινήσεις της γλώσσας του σώματος, εν προκειμένω των άκρων, που διέπουν τη συμπεριφορά ανθρώπων που αναπτύσσουν κακοποιό δράση, όταν βρίσκονται σε κατάσταση στρες προ του εγκλήματος, είτε πρόκειται για τρομοκρατική ενέργεια είτε κοινό έγκλημα ποινικού δικαίου.

## ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Συνοψίζοντας, μέσω της παρούσας διπλωματικής εργασίας έγινε αντιληπτό ότι η γλώσσα του σώματος, που εμπίπτει στη μη λεκτική επικοινωνία, αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της καθημερινής επικοινωνίας στη ζωή των ανθρώπων. Αναλύθηκε ότι πέρα από το λεκτικό-νοητικό περιεχόμενο που υφίσταται σε οποιαδήποτε προφορική επικοινωνία, υπάρχει και το συναίσθημα, το οποίο μεταφέρεται από τον ομιλούντα προς τους ακροατές κατά 65% από τη στάση του σώματος. Έγινε μία περιεκτική ιστορική αναφορά στη γλώσσα του σώματος πολιτικών αρχηγών και διαπιστώθηκε η αξία της και ο βαθμός επίδρασής της στην εικόνα των πολιτικών, ακόμα και σε επίπεδο εκλογή τους (βλ. Kennedy–Nixon). Είναι επίσης αποδεδειγμένο επιστημονικά ότι το σώμα “μιλά” ειλικρινέστερα απ’ ότι το στόμα, που σημαίνει ότι θα έπρεπε να λαμβάνεται υπ’ όψιν περισσότερο από ότι η ομιλία ενός ανθρώπου, ειδικά όταν τίθεται θέμα αξιοπιστίας των πληροφοριών που θέλει κάποιος να αποκομίσει από μία συζήτηση. Και αυτό διότι, όπως αναλύθηκε προγενέστερα, όλες οι κινήσεις, οι μορφασμοί του προσώπου, οι αυξομειώσεις της έντασης της φωνής, γίνονται σε “πρώτο χρόνο”, άμεσα έως αυτόματα –δίχως σκέψη– από το λιμβικό σύστημα, και συγκεκριμένα την αμυγδαλή, η οποία δεν υπόκειται σε συνειδητό έλεγχο, άρα αυτό που εκφράζει είναι και ειλικρινές.

Διευκρινίσαμε και αναλύσαμε τι είναι το στρες, πώς δημιουργείται και πώς εκφράζεται μέσα από τις κατευναστικές κινήσεις του σώματος. Αναλύσαμε ένα σημαντικό αριθμό κατευναστικών κινήσεων που γίνονται ασυναίσθητα και έχουν ως σκοπό να επαναφέρουν το άτομο στη χαλάρωση και την ηρεμία. Επισημάναμε τις μικρές διαφορές που έχουν οι άνδρες με τις γυναίκες, όσον αφορά τις κατευναστικές κινήσεις στις οποίες προβαίνουν, και αναφέραμε πολλαπλά περιστατικά από απλές περιπτώσεις απόκρυψης εγκληματικών ενεργειών έως και περιστατικά τρομοκρατίας όπου η γλώσσα του σώματος έπαιξε καθοριστικό παράγοντα στην πρόληψή τους (βλ. περίπτωση βομβιστή στα σύνορα Καναδά ΗΠΑ) ή και στη διαλεύκανση τετελεσμένων εγκλημάτων.

Διευκρινίστηκε η ουσιώδης διαφορά μεταξύ “παρατηρώ” και “βλέπω”. Αναλύθηκε η σημαντικότητα της παρατήρησης για την «ανάγνωση» της γλώσσας του σώματος και έγινε ιδιαίτερη μνεία και αναφορά στις κινήσεις χεριών και ποδιών, τις οποίες οι άνθρωποι συνήθως εκτελούν ασυναίσθητα. Αναφερθήκαμε σε παραδείγματα ανθρώπων σε κατάσταση στρες και αναλύσαμε τη κινητική συμπεριφορά σημαντικών προσωπικοτήτων, όπως ο Bill Clinton και ο Richard Nixon, αλλά και τον ιδιόμορφο τρόπο βαδίσματος του προέδρου της Ρωσίας Vladimir Putin καθώς και συνεργατών του.

Αναλύσαμε τη κινησιολογία των βομβιστών σε τέσσερις περιπτώσεις επιθέσεων αυτοκτονίας, επισημαίνοντας τα κοινά σημεία που αφορούν το ασύμμετρο άνοιγμα χεριών ή τα σταυρωμένα χέρια και το ιδιαίτερο βάδισμα. Αναμφισβήτητα, μέσα από τη διπλωματική αυτή εργασία γίνεται αντιληπτή η χρησιμότητα της γνώσης της γλώσσας του σώματος για όλους τους εμπλεκόμενους, άμεσα ή έμμεσα, φορείς στον τομέα της ασφάλειας.

Το σημαντικότερο συμπέρασμα της εργασίας αυτής είναι ότι φαίνεται να υπάρχει άρρηκτη σχέση μεταξύ σώματος και ψυχικής κατάστασης, η οποία εκφράζεται μέσω της σωματικής κίνησης, της οποίας δημιουργός είναι το λιμβικό σύστημα και συγκεκριμένα η αμυγδαλή. Διαπιστώνεται ότι το στρες το οποίο υφίσταται σε όλους/ες όσοι/ες εμπλέκονται σε άνομες, τρομοκρατικές ή εγκληματικές ενέργειες εκδηλώνεται με παραπλήσιο τρόπο στην πλειονότητα τους, είτε πρόκειται για έναν κατάσκοπο, είτε για έναν τρομοκράτη, είτε για έναν κοινό εγκληματία, είτε για κάποιον ο οποίος ψεύδεται και αποκρύπτει πληροφορίες. Η κινητική συμπεριφορά τους είναι παραπλήσια και αναγνωρίσιμη από ένα κατάλληλα εκπαιδευμένο άτομο. Διότι οι κατευναστικές κινήσεις πραγματοποιούνται με τον ίδιο τρόπο από οποιονδήποτε άνθρωπο, ανεξαρτήτως φυλής, εθνικής καταγωγής ή θρησκευτικών πεποιθήσεων.

Από τα προαναφερόμενα παραδείγματα, γίνεται αντιληπτό ότι η γλώσσα του σώματος αποτελεί ισχυρό βοήθημα για το προσωπικό των εμπλεκόμενων σωμάτων σε θέματα ασφαλείας ώστε να διακρίνουν αποτελεσματικότερα τους πιθανούς υπόπτους-εμπλεκόμενους αποφεύγοντας έτσι την μαζικοποίηση και στοχοποίηση μειονοτήτων το οποίο και αποτελεί εν μέρει παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η πιλοτική

εφαρμογή του προγράμματος της γλώσσας του σώματος από αστυνομικές δυνάμεις στο Μπέρμιγχαμ της Μεγάλης Βρετανίας απέδειξε ότι η γλώσσα του σώματος αποτελεί ισχυρό αρωγό για την αναγνώριση υπόπτων πράγμα το οποίο επεξηγείτε αναλυτικά στο παρακάτω άρθρο. (McCarthy, 2014)

Αν και το αντικείμενο χρήζει περαιτέρω έρευνας και μελέτης, τα στοιχεία έως τώρα δείχνουν ότι στον τομέα αυτό (είναι αντιληπτό και από τη βιβλιογραφία) δεν υπάρχει το ανάλογο εξειδικευμένο επιστημονικό προσωπικό και, αν υπάρχει, πιθανόν να ευρίσκεται σε Εθνικές Υπηρεσίες Ασφάλειας. Ευελπιστώ πως η παρούσα διπλωματική εργασία θα αποτελέσει εξελικτικό μέρος της μελέτης της γλώσσας του σώματος και βιβλιογραφική αναφορά σε μελλοντικούς σπουδαστές, αλλά και για όσους επιθυμούν να ασχοληθούν με το ιδιαίτερα ενδιαφέρον αυτό αντικείμενο. Η εργασία αυτή διαπιστώνει ομοιότητες. Κάποιες σκέψεις για περαιτέρω έρευνα, που να δίνει έμφαση σε διαφορές, θα ήταν ιδιαίτερα χρήσιμες. Επίσης θα ήταν δε ιδιαίτερα χρήσιμο το μάθημα της γλώσσας του σώματος να προστεθεί στην ύλη εκπαίδευσης για όλα τα σώματα ασφαλείας τόσο στον κρατικό όσο και στον ιδιωτικό τομέα. Θα αποτελούσε ισχυρό εργαλείο για την ορθότερη εκτέλεση των καθηκόντων τους τόσο για τον τομέα της πρόληψης όσο και στην μετα-ερευνητική διαδικασία ανεύρεσης πιθανόν υπόπτων βοηθώντας να απεμπλακούν όσοι μέσω της συνέντευξης-ανάκρισης δεν εκδηλώνουν άμεση ή έμμεση συμμετοχή μέσω της γλώσσας του σώματος στην τέλεση οποιασδήποτε εγκληματική ενέργειας.



## BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ- ΟΠΤΙΚΑ ΝΤΟΚΟΥΜΕΝΤΑ-BINTEO

Axtell, Roger, (1993). *Do's and taboos around the world*. Canada: Wiley Publications

Morris, I. 2.-2. (1985) . *Body watching*. New York: Crown Publishers.

Navarro & Schafer, 2. (2003). *Advanced interviewing techniques*. USA: Springfield, IL: Charles C. Thomas Publisher.

Burgoon, J. K. (1994). *Nonverbal communication: The n spoken dialogue*. Columbus, OH: Greyden Press.

Frank, M. G. (2006). *Investigative interviewing and the detection of deception*. In Tom Williamson (Ed.), *Investigative interviewing: Rights, research, regulation*. Devon: UK: Willian Publishing.

Goleman, D. (1995). *Emotional intelligence*. New York: New York: Bantam Books.

Goleman.D. (1995). *emotional intelligance*. New York: Bantam books.

Gregory. (1999). *Personal conversation with Joe Navarro FBI, HQ*. Washington: DC.

Knapp & Hall. (2002). *Nonverbal communication in human interaction*. New York: Harcourt Brace Jovanovich.

LeDoux, J. (1996). *The emotional brain: The mysterious underpinnings of emotional life*. New York: New Yourk Touchstone.

Lillian Glass PhD (Author), D. V. (2015). *Body Language of Terrorists*. California: Your Total Image Publishing.

Panksepp, J. (1998). *Affective neuroscience. The foundation of human and animal emotions*. New York: Oxford University Press Inc.

Pease, A. &. (2004). *THE DEFINITIVE BOOK OF BODY LANGUAGE*. Buderim Australis: MC PHERSONS Printing Group.

- PEASE, A. (1981). *Η γλώσσα του σώματος (Body Language)*. North Sydney: Camel Publishing company.
- Ratey, J. J. (2001). *A user's guide to the brain: Perception, attention, and the four theaters of*. New York: Pantheon Books.
- Myers, D. G. (1993). *Exploring psychology (2nd ed)*. New York: Worth Publishers.
- Navarro, J. (2007). *What Every body says*. TAMPA FLORIDA: HarperCollins Publishers Inc.
- Vrij, (2003). *Detecting Lies and Deceit. The psychology of lying and the implications for professional practice*. Chichester : UK John Wiley & sons Ltd.
- Ost, J. (2006). *Recovered memories. In Tom Williamson (Ed) Investigate interviewing*. Devon: UK William Publishing.
- Mail on line news*. (2016, 03 23). Retrieved 08 05, 2017, from [www.dailymail.co.uk: http://www.dailymail.co.uk/news/article-3505610/Brussels-airport-suicide-bombers-Belgian-brothers-accomplice-white-remains-run.html](http://www.dailymail.co.uk/news/article-3505610/Brussels-airport-suicide-bombers-Belgian-brothers-accomplice-white-remains-run.html)
- Burnip, L. (2017, 07 08). Retrieved 08 05, 2017, from <https://www.thesun.co.uk/news/3976808/woman-with-baby-suicide-bomber-mosul-iraq/>
- Medlook. (2017, Ιουλίου 13). *medlook ψυχολογία*. Retrieved from <http://psixologia.medlook.gr:http://psixologia.medlook.gr/articles.php?id=106&type=1>
- Rothschild, E. (2008, 11 26). *GOOGLE*. Retrieved 09 23, 2017, from <https://www.peacepalacelibrary.nl/>: [https://www.peacepalacelibrary.nl/ebooks/files/Rothschild\\_What-is-security.pdf](https://www.peacepalacelibrary.nl/ebooks/files/Rothschild_What-is-security.pdf)
- Ingham, R. (2015, 12 15). *YAHOO NEWS*. Retrieved 07 23, 2017, from [www.yahoo.com](http://www.yahoo.com): <https://www.yahoo.com/news/putin-other-ex-kgb-gunslingers-gait-says-study-235111372.html>

*www.uslegal.com*. (2017, Ιούνιος Σάββατο). Retrieved from <https://definitions.uslegal.com/i/international-crime/>:  
<https://definitions.uslegal.com>

Μπαζίνης, Β. Θ. (2017, Μάρτιος 06). <https://powerpolitics.eu>. ( AMYNA & ΑΣΦΑΛΕΙΑ, ΕΡΓΑΣΙΕΣ, ΙΣΤΟΡΙΑ & ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ) Retrieved Μάρτιος 06, 2017, from POWERPOLITICS:  
<https://powerpolitics.eu/%CE%BF%CF%81%CE%AF%CE%B6%CE%BF%CE%BD%CF%84%CE%B1%CF%82-%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CF%84%CF%81%CE%BF%CE%BC%CE%BF%CE%BA%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%AF%CE%B1/>

RT. (2012, 07 19). *YOUTUBE.GR*. (RT, Producer) Retrieved 07 24, 2017, from [www.youtube.com](http://www.youtube.com): <https://www.youtube.com/watch?v=PMm35QiNf7s>

Palamara, V. (2009, 03 21). *YOUTUBE.GR*. Retrieved from [www.youtube.com](http://www.youtube.com): <https://www.youtube.com/watch?v=6yQJEGcI-Uw>

RT (Ed.). (2016, 04 07). *YOUTUBE.GR*. (RT, Producer, & RT) Retrieved 08 15, 2017, from [www.youtube.com](http://www.youtube.com): <https://www.youtube.com/watch?v=k36JsnVxLtw>

RT (Ed.). (2016, 04 07). *YOUTUBE.GR*. (RT, Producer, & RT) Retrieved 08 15, 2017, from [www.youtube.com](http://www.youtube.com): <https://www.youtube.com/watch?v=k36JsnVxLtw>

TheHumanInstructionM. (2008, Απρίλιος 09). *YouTUBE.gr*. (ITV Productions) Retrieved 07 19, 2017, from [www.youtube.com](http://www.youtube.com) : [https://www.youtube.com/watch?v=kY1K\\_IefjSA](https://www.youtube.com/watch?v=kY1K_IefjSA)

*www.youtube.com*. (2017, Ιούλιος Τετάρτη). Retrieved 07 23, 2017, from *YOUTUBE.GR*: <https://www.youtube.com/watch?v=ClfpG2-1Bv4>

*youtube.com*. (2013, Μάρτιος 25). (Selected Security Andreas Venetis) Retrieved 07 23, 2017, from <https://www.youtube.com/watch?v=3e86EiCcL8A>

*YOUTUBE.GR*. (2006, 08 17). Retrieved 09 22, 2017, from [www.youtube.com](http://www.youtube.com): <https://www.youtube.com/watch?v=GTHBqsG--j8>



*YOUTUBE.GR.* (2012, 05 25). Retrieved from [www.youtube.com:  
https://www.youtube.com/watch?v=Tw42HnhlGNo](http://www.youtube.com:https://www.youtube.com/watch?v=Tw42HnhlGNo)

(2012, 07 23). Retrieved 07 24, 2017, from [www.youtube.com:  
https://www.youtube.com/watch?v=yqb71IAyyX0](http://www.youtube.com:https://www.youtube.com/watch?v=yqb71IAyyX0)

(2016, 08 22). (24 NEWS HD) Retrieved 07 24, 2017, from <https://www.youtube.com/watch?v=GTHBqsG--j8>

D.K, S. 9. (2016, 03 19). *YOUTUBE.GR.* (S. 9. D.K, Editor, & K. SKY 99 D, Producer) Retrieved 07 24, 2017, from [www.youtube.com:  
https://www.youtube.com/watch?v=0U503h7UwWE](https://www.youtube.com/watch?v=0U503h7UwWE)

*YOUTUBE.GR.* (2013, 11 05). (ZOUGLA.GR) Retrieved 08 15, 2017, from [www.youtube.gr: https://www.youtube.com/watch?v=jCmH40uYy58](http://www.youtube.gr:https://www.youtube.com/watch?v=jCmH40uYy58)

*YOUTUBE.GR.* (2014, 12 12). (TomoNews US ) Retrieved 07 24, 2017, from [www.youtube.com: https://www.youtube.com/watch?v=w-i039dI4QY](https://www.youtube.com/watch?v=w-i039dI4QY)

*YOUTUBE.GR.* (2015, 10 14). Retrieved 11 01, 2017, from [www.youtube.com:  
https://www.youtube.com/watch?v=d40mOBk3v1E](https://www.youtube.com/watch?v=d40mOBk3v1E)

*YOUTUBE.GR.* (2017, 03 24). (C. o. truth, Producer) Retrieved 08 15, 2017, from [www.youtube.com: https://www.youtube.com/watch?v=wiuRNXrx6fw](https://www.youtube.com/watch?v=wiuRNXrx6fw)